

SU ÜRÜNLERİ VE BALIKÇILIK SEKTÖR RAPORU 2013

Orta Karadeniz Bölgesi sahip olduğu su ürünleri doğal kaynağını planlamak ve stratejisini oluşturmakla küresel pazarlarda rekabet edebilecek düzeye gelmeyi amaçlamaktadır.

Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı, hem yerel dinamikleri harekete geçirerek hızlı, sağlıklı, sürekli ve sürdürülebilir bir kalkınmayı başarmak üzere yerel aktörler ile merkezin iş birliğini geliştirmeyi ve hem de Bölge illeri olan Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat'ın ulusal ve uluslararası ölçekte rekabet üstünlüklerini artırmayı hedeflemektedir.

Dünyada su kaynakları ve su kaynaklarının sağladığı doğal katma değerler günümüzde oldukça önemli ve değerlidir. Kıtaların, ülkelerin ve bölgelerin su kaynaklarını ve su ürünlerini planlayarak kullanımı, koruma ve en önemlisi bu doğal kaynakların sürdürülebilirliklerini politika düzeyinde yönetme konusundaki hassasiyetleri artmakta ve bu kaynakların paylaşımı bu ölçüde stratejik bir öneme dönüşmektedir. Orta Karadeniz Bölgesi Su Ürünleri sektörü yükselen yatırım potansiyeliyle önemli bir sektör olmaya ve gelişime geçmiştir. Gelecek dönemlerde bölgemizde su ürünleri sektörel yatırımlarının planlı ve sistematik yapılabilmesi için sektörel stratejiler çerçevesinde planların hazırlanabilmesinin alt yapısını oluşturmak amacıyla su ürünleri sektör raporu hazırlanmıştır,

Ajansımızın hazırladığı “Su Ürünleri Sektörü Raporu” ile ilgili sektörlerin Dünya, Türkiye ve Bölge perspektifi verilerek sektörde kullanılan genel tanımlar, dış ticaret rakamları, güncel gelişmeler, sektörün fırsat alanları ile ilgili bölge paydaşlarının görüşleri yansıtılmıştır.

Rapor hazırlığında emeği geçenlere Ajans Yönetim Kurulumuz adına teşekkür eder raporun bölge kalkınmasına yararlı olmasını içtenlikle dilerim.

Hüseyin AKSOY
Samsun Valisi
OKA Yönetim Kurulu Başkanı

Su Ürünleri Sektör Raporunun hazırlanması ve sunulmasında katkılarını sunan tüm paydaşlara Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı adına Teşekkürlerimizi sunmaktayız.

Sektör raporunun hazırlık sürecinde Yakakent ilçesinde gerçekleştirilen Çalışmaya katkılarını sunan Sınırlı Sorumlu Küplüağzı Su ürünleri Kooperatifi, Yakakent Gıda, Tarım ve Hayvancılık İlçe Müdürlüğü, Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Merkez Birliği, 19 Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü'ne katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

Raporu hazırlayan
Kübra KALDIRIM ve Meltem YILMAZ.

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....	7
2. GENEL TANIMLAR.....	10
2.1. Su Ürünleri.....	10
2.2. Avcılık.....	10
2.1. Su Ürünleri Yetiştiriciliği.....	10
2.3. Yetiştiricilik Tesisi.....	10
2.4. İç Sular.....	10
2.5. Kuluçkahane.....	10
2.6. Üretim Havuzları.....	10
2.7. Ağ Kafes.....	11
2.9. Entansif Yetiştiricilik.....	11
2.10. Yarı Entansif Yetiştiricilik.....	11
2.11. Ekstansif Yetiştiricilik.....	11
2.12. Açık Deniz Yetiştiriciliği	11
3. DÜNYADA SEKTÖRÜN DURUMU.....	11
4. TÜRKİYE'DE SEKTÖRÜN DURUMU.....	17
4.1 Sektörde Üretilen Başlıca Ürünler.....	23
4.1.1. Deniz Balıkları Üretimi.....	23
4.1.2 Diğer Deniz Ürünleri Üretimi.....	24
4.1.3. Yetiştiricilik Üretimi.....	25
4.1.4. Tatlı su ürünleri üretimi.....	26
4.1.5. Balık Unu Ve Yağı Üretimi.....	26
4.2 Sektördeki Kuruluşlar, İstihdam ve Ülke Geneline Dağılımı.....	27
4.3 Sektörün Dış Ticareti.....	30
5. BÖLGEDE SEKTÖRÜN DURUMU.....	36
5.1 Bölgede Su Ürünleri ve Balıkçılık İhracatı.....	40
5.2. Bölgede Su Ürünleri Ve Balıkçılık İthalatı.....	41
5.3. Bölgede İşyeri Sayısı ve İstihdam.....	42
6. SEKTÖRDE GÜNCEL GELİŞMELER.....	44

7. SU ÜRÜNLERİ VE BALIKÇILIK SEKTÖRÜYLE İLGİLİ GÖRÜŞMELER.....	46
8. SEKTÖRÜN GZFT ANALİZİ.....	48
9. FUARLAR.....	49
10. SONUÇ.....	50
KAYNAKÇA.....	53

1.GİRİŞ

Günümüzde, özellikle gelişmiş ülkelerde insanlar, beslenmelerine çok dikkat etmekte ve beslenme alışkanlıklarında sağlık açısından uygun gıdaları seçmeye özen göstermektedirler. Bu gıdalar içerisinde de çoklu doymamış yağ asitleri yönünden zengin olan balık ve diğer su ürünleri ilk sıralarda yer almaktadır. Balık eti besleyici, değeri oldukça yüksek, insan beslenmesi için mükemmel bir gıda kaynağıdır. Balık eti, zengin protein içeriği ve yapısında bulunan çoklu doymamış yağ asitleri ile vücudun temel besin maddeleri ihtiyacını karşılaması, insan fizyolojisi ve metabolik fonksiyonları üzerinde olumlu etki yapması yönüyle hastalıklardan korunma ve sağlıklı bir yaşam sürdürmede önemli besin maddeleri arasında gösterilmektedir (Anonim, 2010).

Balık eti, beslenme değeri ve özellikle protein kalitesi bakımından mükemmel bir gıdadır. Et, süt, yumurta yanında balık, en önemli yüksek değerli protein kaynağıdır. Balık eti yüzde 18-20 oranında protein içermektedir. (Anonim, 2011a ve 2011b; Burt, 1988a; Can, 2007; Göğüş ve Kolsarıcı, 1992; Varlık ve ark., 2004). Balık etleri vitamin açısından da oldukça zengindir. Balık yağları en zengin omega-3 yağ asidi kaynağıdır. Bilim adamları ilk defa, Grönland'da da Eskimoların sağlığı üzerine çalışma yaptıklarında Omega-3'ün önemini fark etmişlerdir. Eskimoların, geleneksel gıdaları yüksek oranlarda yağ içermesine rağmen, kalp hastalığı, romatizmal kireçlenme, astım ve endüstriyel ülkelerde yaygın olan pek çok hastalığa karşı dirençli oldukları belirlenmiştir (Karabulut ve Yandı, 2006).

İnsanların en eski çağlardan bu yana balık avladıkları bilinmektedir. Günümüzden 5 bin yıl öncesinden kalma, kemikten yapılmış ve bugün kullanılan örneklerine benzeyen balık oltası iğneleri bulunmuştur. Çinlilerin, M.Ö. 3000 bin yıllarında, tuzlu su havuzlarında kefal ürettikleri, Eski Romalıların da havuz suyu ve akvaryumlarda tatlı su

kefelleri ve sazanlar yetiştirdikleri bilinmektedir. Arkeolojik kalıntılar insanlığın ilk çağlarda yaşamsal ihtiyaçları nedeniyle balıkçılığın belirgin oranlarda temel gıda olarak kullanıldığını göstermektedir.

Dünyada ticari balıkçılık 15. Yüzyılın sonlarında ortaya çıkmış sonraki iki yüzyıl içinde de büyük balıkçılık sanayi oluşmuştur. Balıkçılıkta yakalanan balıkları işleyen, çeşitli ağıtlarla donatılmış büyük balıkçı filoları kurulmuştur. Zamanla aşırı avlanma balıkçılığı tehdit etmeye başlamış ve günümüzde ekosistemlerin kirlenmesi ve yok olmasıyla birlikte ciddi sorun olmaya başlamıştır.

Üç tarafı denizlerle çevrili bir yarımada konumda olan Türkiye'nin 8.333 km'lik kıyı şeridi ve 177.714 km uzunluğunda nehirleri bulunmaktadır. Türkiye, su kaynaklarının fiziki büyüklüğü itibariyle su ürünleri ve balıkçılık üretimine uygun zengin su kaynaklarına sahiptir. Türkiye'nin üç yanının denizlerle çevrili olması ve bir iç denizinin bulunmasına karşın, balıkçılıkta gelişmiş bir ülke değildir (AB ve İş Dünyası: Balıkçılık Sektörü, Yeliz ŞAHİN, İKV, Eylül 2011).

Deniz ve iç su kaynaklarının 25 milyon hektar olan yüzey alanları orman alanlarından fazla, tarım alanlarına ise hemen hemen eşittir. Türkiye'de balıkçılık, tarım ve tarıma dayalı sanayi sektörü içinde bitkisel, hayvansal üretim ve ormancılıkla birlikte dört alt sektörden birini teşkil etmektedir. Türkiye, 2011 yılında toplam 703 bin tonluk üretimle, Dünya su ürünleri üretiminin % 0,45'ini karşılamıştır. Tarım sektörü üretimi içerisinde ve milli ekonomide yarattığı katma değer olarak su ürünleri sektörünün payı ülkenin sahip olduğu su potansiyeline karşılık çok düşüktür. Ancak, üretimden pazarlamaya istihdam yaratması, besin olarak bir başka eşdeğerinin olmaması, katma değer yaratacak şekilde işlendiğinde ihracat olanaklarının artması, balıkçılığı ve elde edilen ürünlerin önemini arttırmaktadır (9.Kalkınma Planı, 2007, Balıkçılık Özel İhtisas Komisyon Raporu). Türkiye Denizleri ve iç suları birbirlerinden farklı ekolojik özellikleri sebebiyle, biyoçeşitliliğin yüksek olmasını sağlamaktadır. Ülke sularında yaklaşık 500 tür bulunmakta ve yaklaşık 100 farklı türün ekonomik üretimi

yapılmaktadır. Balıkçılık sektörü 47 bin kişiye doğrudan istihdam sağlamaktadır. Ancak balıkçılık sektörünün GSYİH'ye sağladığı katkı yüzde 0,4'tür (AB ve İş Dünyası: Balıkçılık Sektörü, Yeliz ŞAHİN, İKV, Eylül 2011).

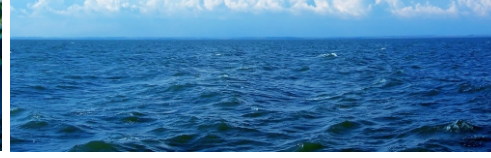
2014-2018 plan dönemini kapsayan Onuncu Kalkınma Planında da sektörün değerini artırmaya yönelik olarak *“Balıkçılıkta kaynak yönetimi bilimsel verilere dayalı ve etkin bir biçimde gerçekleştirilecek, idari kapasite güçlendirilecektir. Su ürünleri yetiştiriciliğinde, çevresel sürdürülebilirlik gözetilecek, ürün çeşitliliği ve markalaşma ile uluslararası pazarlarda rekabet edebilirliğin artırılması sağlanacaktır.”* hedefi ortaya konulmuştur. TR83 Bölgesi de sahip olduğu doğal kaynaklar bakımından su ürünleri üretimi için ciddi bir potansiyele sahiptir. Bu potansiyel tam olarak değerlendirilememektedir. 2001 yılında sektörün bölge GSYİH'sine katkısı yüzde 0,2, Türkiye balıkçılık GSYİH'sine oranı ise yüzde 2,4'tür.

TR83 Bölgesinde yerel potansiyeli harekete geçirerek ekonomik ve sosyal alanlarda sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak amacıyla faaliyetler gösteren Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı Uzmanlarınca hazırlanan bu rapor ile su ürünleri ve balıkçılık sektörünün dünyadaki, Türkiye'deki ve Orta Karadeniz Bölgesi'ndeki mevcut durumu ortaya konularak, sektörde mevcut eğilimler, öne çıkan sorunlar ve ihtiyaçlar belirtilmiştir. Ayrıca sektör temsilcileri ile yapılan çalıştay ve görüşmelerden elde edilen bilgiler de rapor içerisinde yer almaktadır.

2.GENEL TANIMLAR

2.1 SEKTÖRÜN TANIMI

Su ürünleri sektörü; deniz ve iç sularda mevcut bitkisel ve hayvansal organizmaları, kaynakların akılcı ve süreklilikle kullanımlarını, kıyı ve kıyı ötesi açık deniz balıkçılığını, yetiştiriciliği, kooperatifçiliği, kirlenme,

uzaktan algılama, ürünlerin soğuk ve donmuş muhafazası ve pazarlanmasını, su ürünleri sanayini, işleme ve entegre tesislerini, gemi inşaatını, ağ imalatını, sektörün balıkçı barınağı, liman ve çekek yerleri ile balık halleri gibi alt yapı tesislerini, diğer gerekli vasıta ve teçhizat kullanımı ile üretimini ve tüm sektör faaliyetleri yanında bunların araştırma, geliştirme ve eğitim konularını kapsamaktadır.

Dünyada, deniz ve iç sularda mevcut türlerin toplamının yaklaşık 170.000 olduğu, bunların ancak 500 kadarının ekonomik önem taşıyan türleri oluşturduğu bilinmektedir (8.Kalkınma Planı, 2002, Su Ürünleri Özel İhtisas Komisyonu Raporu).

2.1. Su Ürünleri: Denizlerde ve iç sularda bulunan bitkiler ile hayvanlar ve bunların yumurtalarını (4915 Sayılı Kara Avcılığı Kanununun kapsamına giren hayvanlar hariç) belirtmektedir.

2.2. Avcılık: Denizlerde ve iç sularda ağ veya zıpkın kullanımı ile amatör veya profesyonel olarak yapılan balık avlama yöntemleridir.

2.3. Su Ürünleri Yetiştiriciliği: Yetiştiricilik tesislerinde, entansif, yarı entansif veya ekstansif şartlarda yapılan, su ürünlerini üretme ve/veya büyütme (besicilik) faaliyetini belirtmektedir.

2.4. Yetiştiricilik Tesisi: Su ürünleri yetiştiriciliğinin yapıldığı yerleri belirtmektedir.

2.5. İç Sular: Göller, suni göller, lagünler, baraj gölleri, bentler, regülâtörler, kanallar, arklar, akarsular, mansaplar, üretme ve yetiştirme yerlerini belirtmektedir.

2.6. Kuluçkahane: Su ürünleri damızlık materyallerinden yumurta ve yavru materyaller elde etmek için kurulan tesisleri belirtmektedir.

2.7. Üretim Havuzları: Su ürünleri yetiştiriciliği yapmak amacıyla, toprak, beton ve ağ havuzlar ile plastik veya benzeri malzemeden yapılan tank ve benzer üniteleri belirtmektedir.

2.8. Ağ Havuz (Ağ Kafes): Denizlerde ve iç sularda su ürünleri yetiştiriciliği yapmak amacıyla ahşap, demir veya plastik malzemeler ile ağ kullanılarak yapılan ünitelerini belirtmektedir.

2.9. Entansif Yetiştiricilik: Tamamen dıştan yemlemeye dayalı yoğun yetiştiriciliktir.

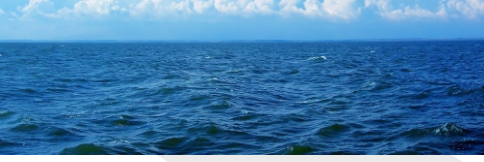
2.10. Yarı Entansif Yetiştiricilik: Gübreleme ve tamamlayıcı yemlemeye dayalı yetiştiriciliktir.

2.11. Ekstansif Yetiştiricilik: Suyun doğal verimliliğine dayanan, stok kontrolü yapılan düşük üretimli yetiştiriciliktir.

2.12. Açık Deniz Yetiştiriciliği (Off-shore): Denizlerde, kapalı koy ve körfezlerin dışında, su derinliği asgari kırk metre olan yerlerde, uygun teknolojiler kullanılarak, ağ kafeslerde yapılan su ürünleri yetiştiriciliğini belirtmektedir.

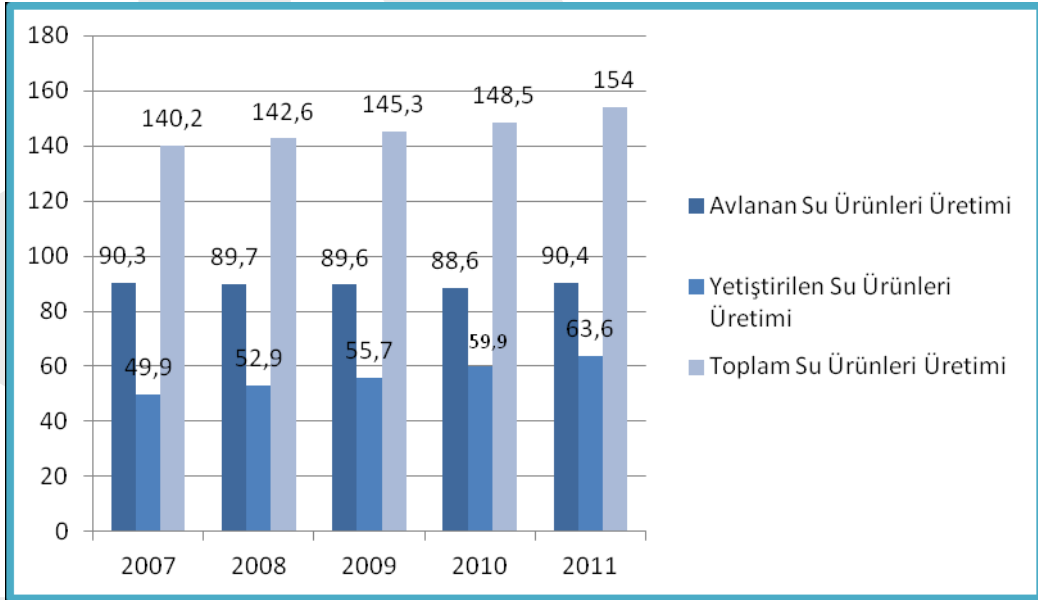
3.DÜNYA'DA SEKTÖRÜN GENEL DURUMU

Dünyada, deniz ve içsularda mevcut türlerin toplamının yaklaşık 170.000 olduğu, bunların ancak 500 kadarının ekonomik önem taşıyan türleri oluşturduğu bilinmektedir (DPT, 2006). Dünya'da su ürünleri üretimi ve ticaretinde temel olarak 58 ülke faaliyet göstermektedir. 2010 yılında toplam su ürünleri üretimi 148 milyon ton (US\$217,5 milyar) olmakla birlikte bu üretimin 128 milyon tonu gıda olarak tüketilmiştir. 2011'de üretim miktarı 154 milyon tona çıkarken bu üretimin 131 milyon tonu gıda olarak

tüketilmiştir. 2011'de üretim miktarı 154 milyon tona çıkarken bu üretimin 131 milyon tonu gıda olarak tüketilmiştir. Su ürünleri üretimindeki sürekli büyüme ve gelişen dağıtım kanalları ile birlikte kişi başına düşen su ürünleri miktarı 1960'larda 9.9kg iken 2010 istatistiklerine göre bu sayı 18,6 kg'a yükselmiştir (FAO, 2012).

Grafik3.1.Dünya Su Ürünleri Üretimi (Milyon Ton)

Kaynak: FAO Su Ürünleri ve Yetiştiricilik İstatistikleri, 2012

Doğal stokların giderek azalması, dünya çapında hızla artan nüfusun protein ihtiyacının karşılanmasında kültür balıkçılığının önemini artırmıştır. Gıda ve Tarım Örgütü'ne (FAO) göre yetiştiricilik sektörü son on yıl içerisinde yılda ortalama yüzde 6,6 oranında büyüyerek, dünya çapında en çok gelişen gıda üretim sektörü olmuştur. Hâlihazırda, küresel

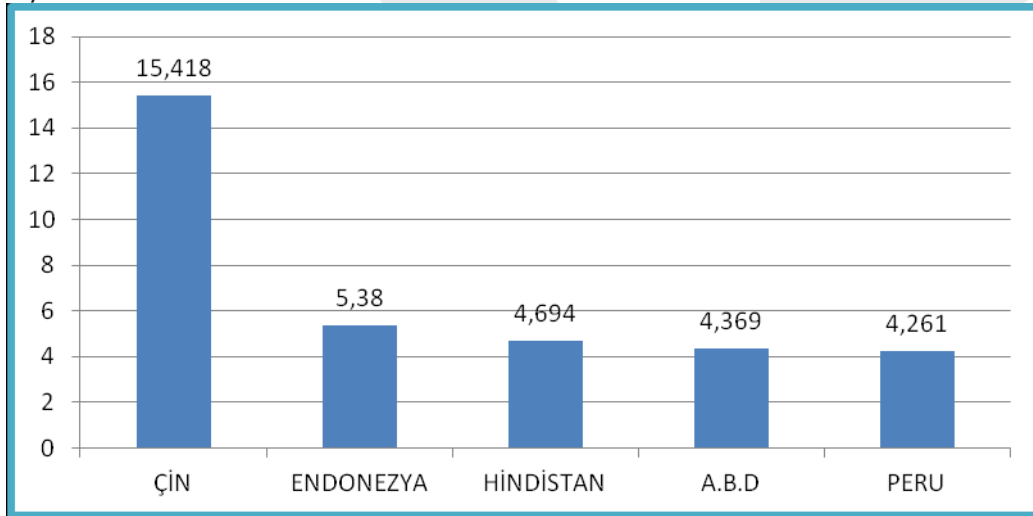

su üretiminin yüzde 37'si yetiştiricilikle sağlanmakta olup, uzun vadede yetiştiricilik sektörünün üretim bakımından avcılık sektörünü geçmesi beklenmektedir. Toplam su ürünleri üretimine baktığımızda avlanan su ürünleri miktarı artmazken yetiştiricilik üretimlerinin yıllar içinde daha fazla arttığı görülmektedir (FAO, Balıkçılık ve Yetiştiricilik İstatistikleri, 2010).

Yetiştiricilikte Çin, toplam üretimin yüzde 62'sini sağlamakta olup, açık farkla lider durumdadır. Çin'i; Hindistan, Vietnam, Endonezya, Tayland, Bangladeş ve Norveç izlemektedir. Türkiye'nin küresel yetiştiricilikteki payı ise yüzde 0,29 seviyesindedir.

Su ürünleri ve Balıkçılık sektörü üretiminde Çin başı çekerken Çin'i Endonezya, Hindistan ve ABD takip etmektedir. Son yıllarda avlanma miktarı düşmesine rağmen küresel düzeyde hala en çok avlanan tür hamsidir. Daha sonra Alaska morinası, ton balığı (skipjack tuna), ringa balığı ve kolyoz gelmektedir (FAO, Balıkçılık ve Yetiştiricilik İstatistikleri, 2010).

Grafik3.2.2010 Yılı Ülkeler Bazında Avlanan Su Ürünleri Miktarı(Milyon Ton)

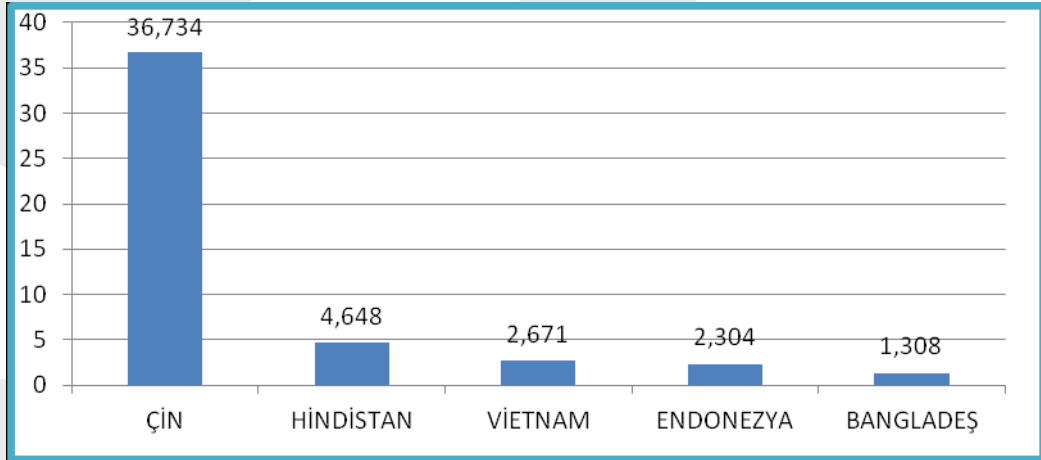

Kaynak: FAO Su Ürünleri ve Yetiştiricilik İstatistikleri, 2010

2010 yılı FAO verilerine göre ülkeler bazında avlanan su ürünleri miktarı 15 milyon ton ile en fazla Çin'de gerçekleştirilirken, Çin'i 5 milyon ton ile Endonezya, 4,6 milyon ton ile Hindistan, 4,3 milyon ton ile A.B.D, 4,2 milyon ton ile Peru takip etmektedir. 2009 FAO verilerine göre Çin'den sonra Peru gelmekte iken 2010 yılında avlanan hamsi miktarındaki azalmadan dolayı Peru 2. sıradan 5.sıraya düşmüştür. Çin'in payı 1961'de % 7 iken, 2010'da % 35'e çıkmıştır. Bu oranın dünya genelinde kişi başına düşen su ürünleri miktarının artmasında payı büyüktür. Çin devre dışı bırakıldığında dünya genelinde kişi başına düşen su ürünleri miktarı 18,1kg'dan 15,4kg'a düşmektedir.

Grafik 3.3.2010 Yılı Ülkeler Bazında Yetiştirilen Su Ürünleri Miktarı (Milyon Ton)

Kaynak: FAO Su Ürünleri ve Yetiştiricilik İstatistikleri, 2010

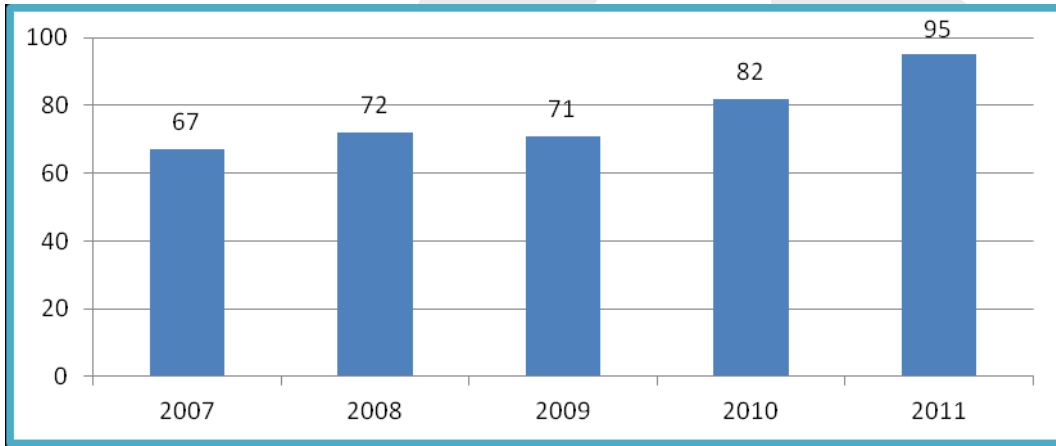
2010 yılı itibarıyla çiftlik yetiştiriciliğinde Çin (36,7 milyon ton), Hindistan (4,6 milyon ton), Vietnam (2,7 milyon ton), Endonezya (2,3 milyon ton), Bangladeş (1,3 milyon ton), Tayland (1,4 milyon ton), Norveç (1 milyon ton), Mısır (919bin ton), Myanmar (850bin ton), Filipinler (744bin

ton) olmak üzere ilk on ülke yer almaktadır. Bu ülkeler tüm üretimin % 87,6'sını oluşturmaktadır (FAO, Balıkçılık ve Yetiştiricilik İstatistikleri, 2012). Dünya genelinde su ürünleri üretiminde toplam ihracat FAO 2011 verilerine göre 95 milyar \$ olmuştur. 2010'da 82 milyar \$ olan ihracat rakamları 2011'de % 14 artmıştır.

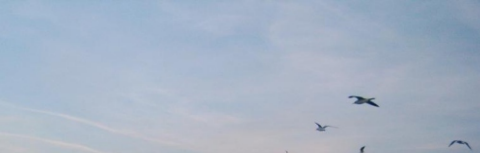
Su ürünleri ihracatında Çin başı çekerken, Çin'i Norveç, A.B.D, Vietnam ve Kanada takip etmektedir. İhracatta gelişmekte olan ülkeler önemli rol oynarken, ilk 10 ihracat yapan ülke toplam ihracatın % 75'ini gerçekleştirmektedir.

Grafik 3.4.Dünya Su Ürünleri ve Balıkçılık İhracatı (Milyar\$)

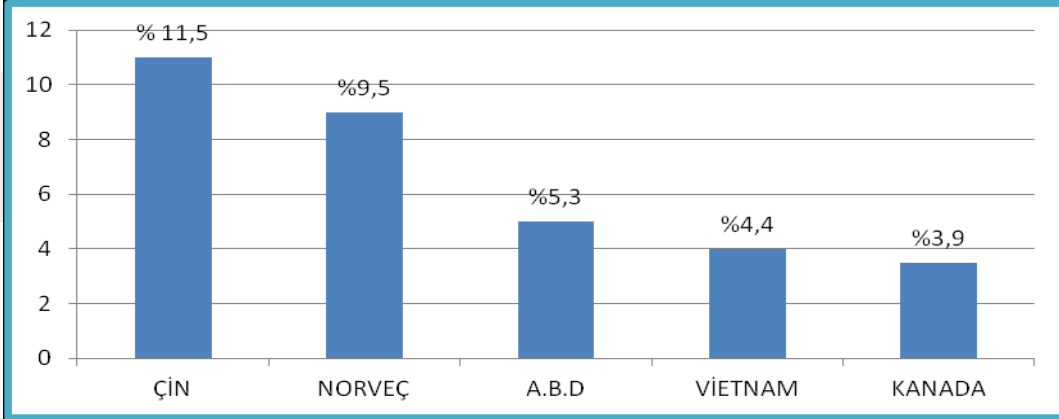

Kaynak: Trademap, 2012

Ülkeler bazında sektörde yapılan ihracatın % 11,5'ini (11 Milyar\$) Çin, % 9,5'ini (9 Milyar\$) Norveç, % 5,3'ünü (5 Milyar\$) A.B.D, %4,4'ünü (4 Milyar \$) Vietnam, %3,9'ini (3.6 Milyar\$) Kanada, %3,7'sini (3.5 Milyar \$) Şili, %3,4'ünü (3.2 Milyar \$) Hindistan, %3,3'ünü (3.1 Milyar \$) İspanya, %3,2'sini (3 Milyar \$) Tayland, %3'ünü (2.8 Milyar \$) Hollanda yapmaktadır.

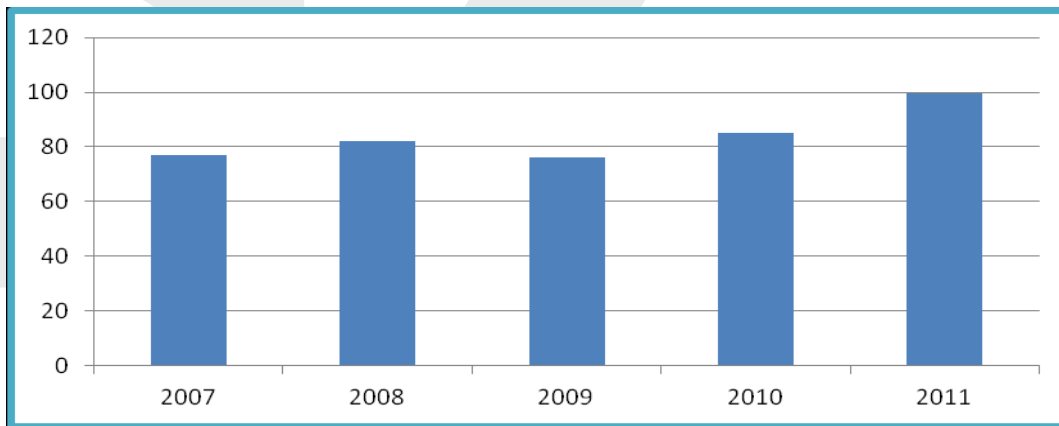
Grafik3.5. 2011 Yılı Ülkeler Bazında Su Ürünleri ve Balıkçılık İhracatı (Milyar\$)

Kaynak: Trademap, 2012

2011 FAO verilerine göre ithalatın % 76'sı gelişmiş ülkeler tarafından yapılmaktadır. Dünyanın en büyük su ürünleri ve balıkçılık üretimi ithalatçısı Japonya ve A.B.D'dir. AB ülkeleri ise toplam ithalatın % 40'ını oluşturmaktadır.

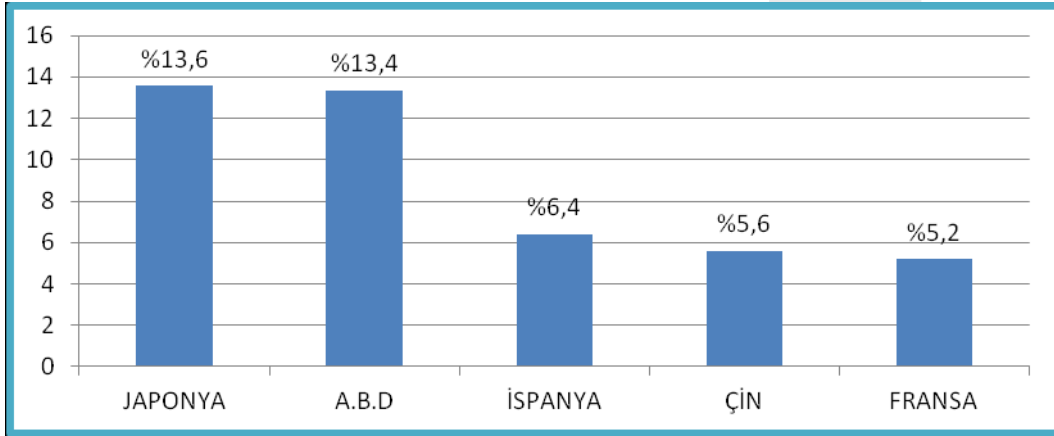
Grafik 3.6. Dünya Su Ürünleri ve Balıkçılık İthalatı (Milyar \$)

Kaynak: Trademap, 2012

Grafik 3.7. 2011 Yılı Ülkeler Bazında Su Ürünleri ve Balıkçılık İthalatı (Milyar \$)

Kaynak: Trademap, 2012

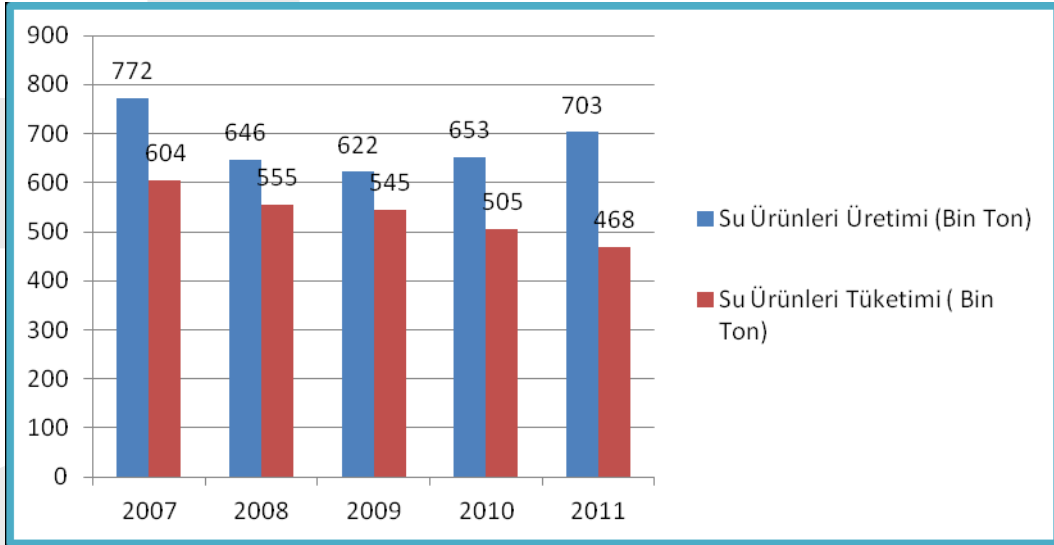
4.TÜRKİYE'DE SEKTÖRÜN GENEL DURUMU

Ülkemiz deniz ve içsuları, soğuk ve sıcak su balık çeşitlerinin avlanması ve yetiştirilmesi için uygun ekolojik özelliklere sahiptir. Karadeniz' de 247, Marmara Denizi'nde 200, Ege Denizi'nde 300 ve Akdeniz' de 500 balık türü bulunmaktadır. Ancak ekonomik olan, istatistiklerde yer alan türlerin sayısı yaklaşık 100'ü geçmemektedir. Türkiye denizlerinden avlanan su ürünleri üç ana grup altında toplanabilir. Bunlar pelajik ve demersal balıklarla, kabuklu, yumuşakça ve diğer türlerdir (8.Kalkınma Planı, Su Ürünleri Özel İhtisas Komisyon Raporu, 2002)

Türkiye, 2011 yılında toplam 703 bin tonluk üretimle, Dünya su ürünleri üretiminin % 0,45'ini karşılamış olup diğer büyük üreticilere kıyasla dünya üretimi içerisinde payı oldukça küçüktür. Ülkemizde, 2011 yılı toplam su ürünleri arzının % 61'i deniz balıklarından, % 6,5'i diğer deniz ürünlerinden, % 5,3'si iç su ürünlerinden ve % 26,8'i de yetiştiricilikten elde edilmiştir.

Grafik 4.1. Su ürünleri üretim-tüketim dağılımı

Kaynak: TÜİK, 2012

Tablo 4.1. Yıllar İtibarıyla Toplam Su Ürünleri Üretim ve Tüketimi (ton/yıl)

	Üretim	İhracat	İthalat	İç Tüketim	Balık Unu-Yağı fabrikalarında işlenen
2007	772.323	47.214	58.022	604.695	170.000
2008	646.310	54.526	63.222	555.275	95.742
2009	622.962	54.354	72.686	545.368	90.211
2010	653.080	55.109	80.726	505.059	168.073
2011	703.545	66.738	65.698	468.041	228.709

Kaynak: TÜİK, 2013

Tablo 4.1. Yıllar İtibarıyla Su Ürünleri Üretimi (Ton)

Yıllar	AVCILIK			
	Deniz	%	İçsu	%
2007	589.129	76,3	43.321	5,6
2008	453.113	70,1	41.011	6,3
2009	425.275	68,2	39.187	6,3
2010	445.680	68,2	40.259	6,2
2011	477.658	67,9	37.097	5,3

Kaynak: TÜİK&BSGM, 2012

Tablo 4.1 Balıkçı Gemi Sayısı

Balık Gemileri ve Balıkçı Sayısı	Balıkçı Gemi Sayısı
Deniz	17.165
İçsu	3.124
Toplam	20.289

Kaynak: BSGM, 2011

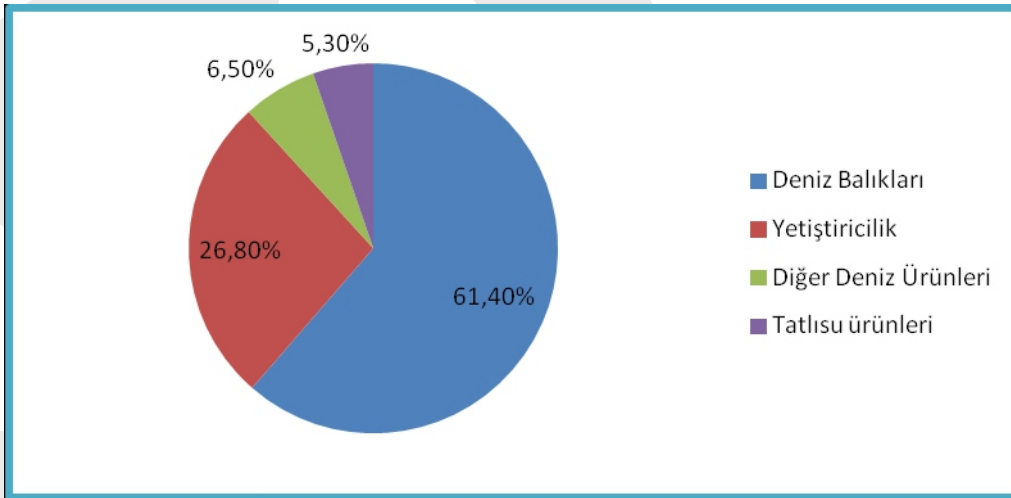

Tablo 4.2. Su Ürünleri Yetiştiricilik Tesisleri

Faaliyet Alanı	Adet	Proje Kapasitesi (Ton/Yıl)
İçsu işletmeleri	1.791	225.304
Deniz işletmeleri	372	179.330
TOPLAM	2.163	404.634

Kaynak: BSGM, 2011

Grafik 4.2. Su ürünleri üretim dağılımı 2011

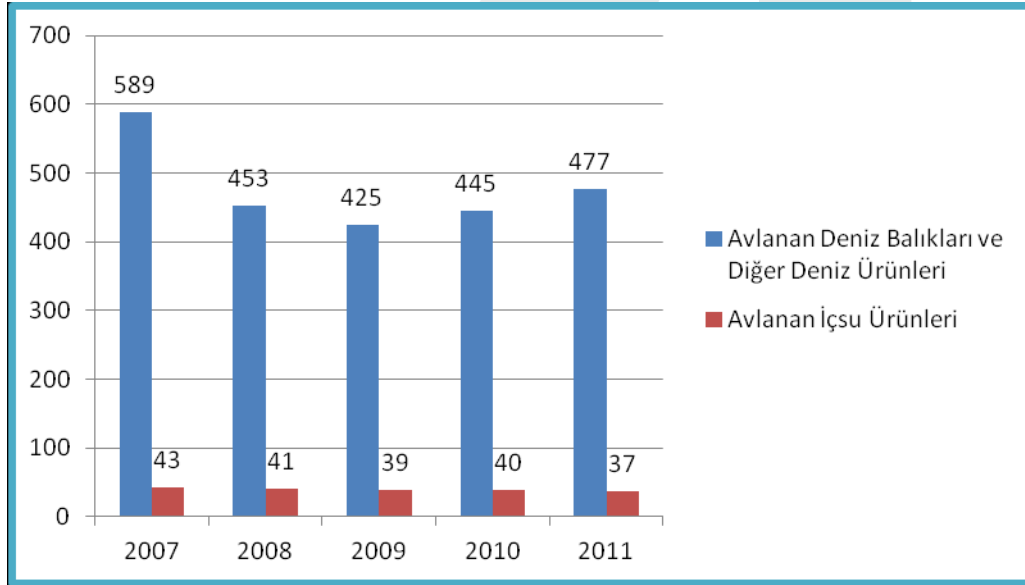
Kaynak: TÜİK, 2011

Su ürünleri ve balıkçılık sektöründe avcılık yoluyla elde edilen su ürünleri payının yıllar içinde düştüğü gözlenmektedir. Doğal stokların azalması avlanan su ürünleri miktarını büyük ölçüde etkilemiştir. Ülkemizde avcılık yoluyla elde edilen üretim miktarı genel olarak 500–600

bin ton dolayında gerçekleşmekte olup bu miktarlarla avlanabilir stok büyüklüğünün sınırına eriştiği kabul edilmektedir. Bu nedenle, ülkemizde avlanma miktarını artırılması yerine sürdürülebilir avcılığın sağlanabilmesi için önlemler alınmaktadır. Bu amaçla stokları koruyucu ve geliştirici yönde araştırmalar yapılmakta ve koruma kontrol faaliyetlerinin artırılmasına öncelik verilmektedir (İGEME).

Grafik 4.3. Avlanan Su ürünleri Dağılımı (Ton)

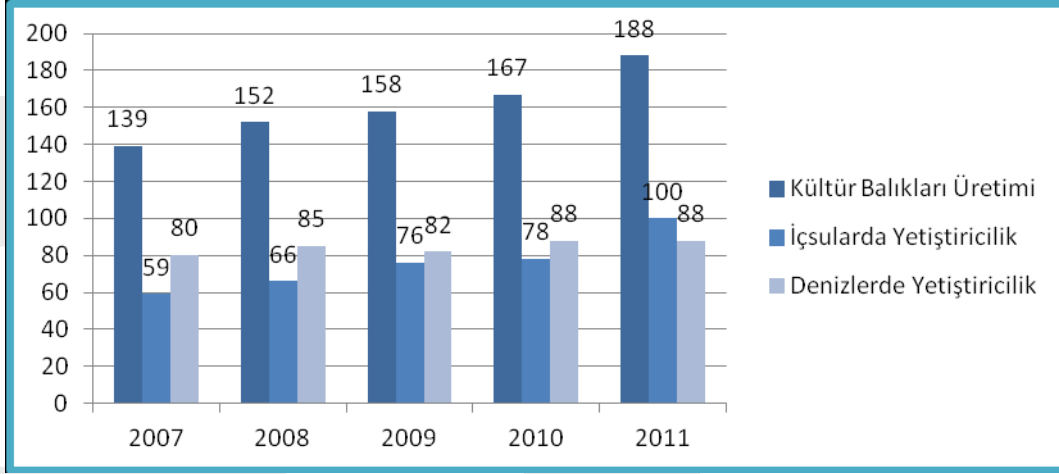

Kaynak: TÜİK, 2011

Yetiştiricilik sektörü son on yılda dünyada yılda ortalama yüzde 6,6 oranında büyüyerek dünya çapında en çok gelişen gıda üretim sektörü olmuştur (FAO,2011). Türkiye'nin küresel yetiştiricilikteki payı ise yüzde 0,29 seviyesindedir. Kültür balığı (Yetiştiricilik) üretimi ülkemizde sürekli olarak gelişmekte ve üretim de artış göstermektedir.

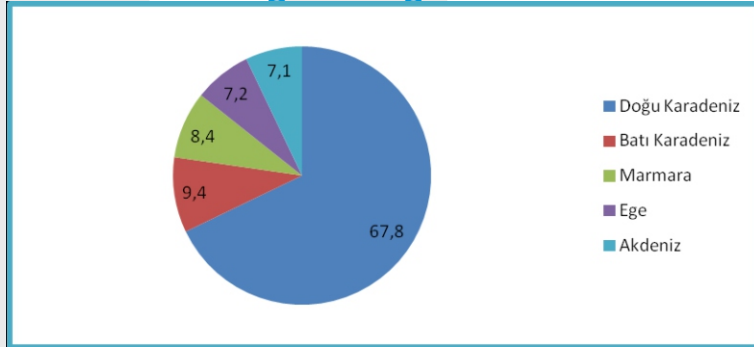
Grafik 4.4. Yetiştiricilik Üretimi Dağılımı (Bin Ton)

Kaynak: TÜİK, 2012

Ülkemizde üretimin % 70'den fazlası Karadeniz'den elde edilmektedir. Doğu Karadeniz üretimde % 67,8 ile başı çekerken, Doğu Karadeniz'i % 9,4 ile Batı Karadeniz, % 8,4 ile Marmara, % 7,2 ile Ege, % 7,1 ile Akdeniz takip etmektedir.

Grafik 4.5. Deniz ürünleri bölgelerine göre avlanan deniz balıkları, 2011

Kaynak: TÜİK, 2012

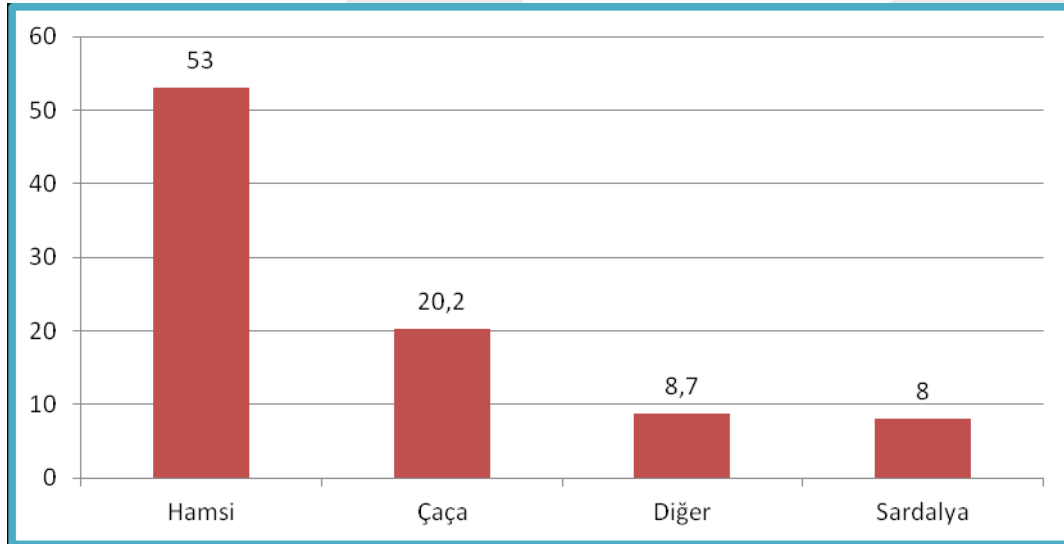

4.1 Sektörde Üretilen Başlıca Ürünler

4.1.1 Deniz Balıkları Üretimi

Deniz balıklarının türlere göre dağılımı incelendiğinde, hamsi balığı 289 491,4 tonla en yüksek avlanan balık olarak görülmektedir. Bu üretim, ülkemizdeki avlanan deniz balıklarının % 52,9'nu kapsamaktadır. Hamsi balığından sonra, en yüksek avlanan deniz balıkları % 20,2 ile Çaç a balığı, % 8 ile Sardalya ve daha sonra İstavrit (Kraça), Palamut-Torik, Mezgit ve İstavrittir (Karagöz). Diğer tüm deniz balıklarının toplam içindeki payı ise, sadece % 8,7'ni oluşturmaktadır.

Grafik 4.1.1 Deniz Balıklarının Türlerine göre Dağılımı

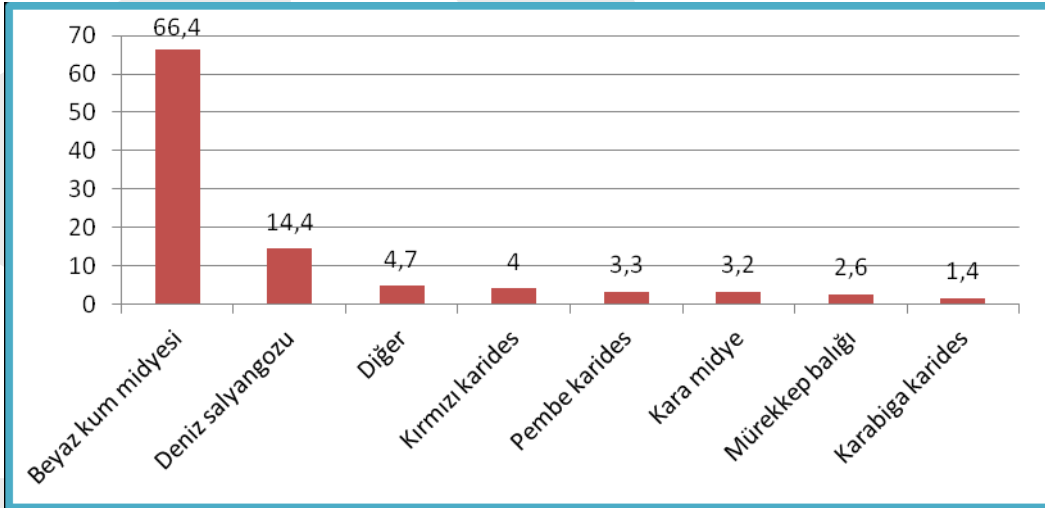
Kaynak: TÜİK, 2012

4.1.2 Diğer Deniz Ürünleri Üretimi

Diğer deniz ürünlerinin türlere göre dağılımı incelendiğinde, en yüksek avlanan diğer deniz ürünleri olarak % 66,4 ile Beyaz Kum midyesidir. Bundan sonra, sırasıyla % 14,4 ile Deniz Salyangozu, % 4 ile Kırmızı Karides, % 3,3 ile Pembe Karides (Çimçim), % 3,2 ile Kara Midye, % 2,6 ile Mürekkep Balığı, % 1,4 ile Karabiga Karides izlemektedir. Geri kalan kısmın toplam deniz ürünleri içerisindeki payı ise % 4,7'dir.

Grafik 4.1.2. Diğer deniz ürünlerinin türlerine göre dağılımı,

Kaynak: TÜİK, 2012

Diğer deniz ürünleri içerisinde Karadeniz ağırlıklı olarak avlanan deniz salyangozu ile kum midyesi önem taşımaktadır. Kara midyesi, karides ve İstiridyeye Marmara denizine özgü önde gelen türlerdir. Ahtapot, İstiridyeye ve Mürekkep balığı Ege bölgesinde avlanmaktadır. Tür bakımından zengin, ancak miktar bakımından üretimin en az olduğu

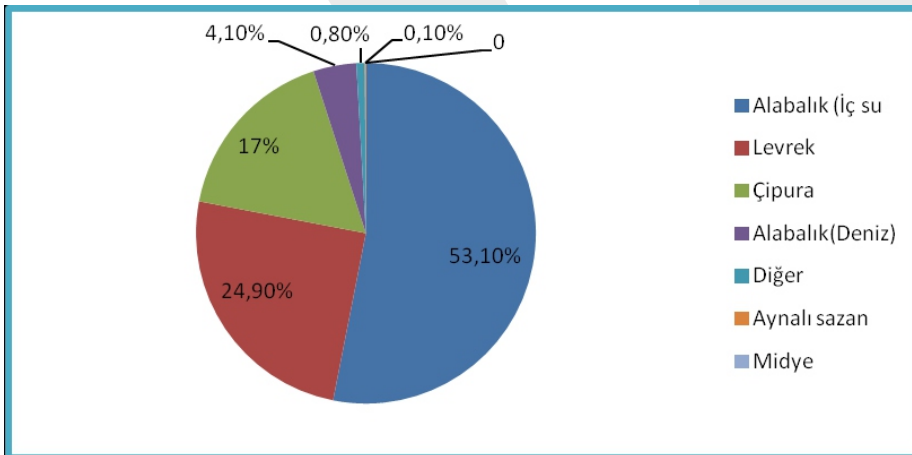

Akdeniz'de; Karides, mürekkep balığı ve yengeç önemli ekonomik değer oluşturmaktadır.

4.1.3 Yetiştiricilik Üretimi

Toplam üretimde denizlerden elde edilen üretimin payı, son 10 yılda giderek azalmış, yetiştiriciliğin payında önemli bir artış gerçekleşmiş ve bugünkü düzeyi ile iç sulardan avlanan miktarı geçmiştir. 1998 istatistiklerine göre yetiştiriciliğin toplam üretimdeki payı %10 iken 2011 yılı istatistiklerinde bu oranın %26,80'e çıktığı görülmektedir. Kültür balıklarının türlere göre dağılımında en yüksek yetiştiriciliği yapılan balık, iç sulardaki Alabalık miktarı olup, toplam su ürünleri yetiştiriciliğinin %53,1'ni oluşturmaktadır. Denizlerde ise %24,9 ile Levrek, %17 ile Çipura takip etmektedir. Alabalık (deniz), aynalı sazan (iç su) ve midye üretimleri de diğerlerini takip etmektedir.

Grafik 4.1.3.1 Yetiştiricilik üretiminin türlerine göre dağılımı, 2011

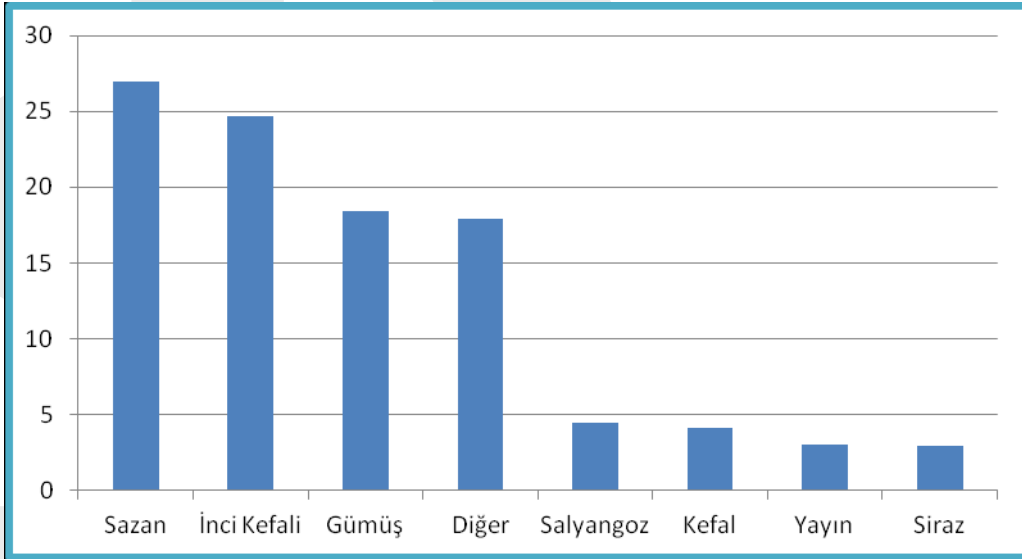
Kaynak: TÜİK, 2012

4.1.4 Tatlı su ürünleri üretimi

Tatlı su ürünlerinin türlere göre dağılımı incelendiğinde, sazanın % 27 ile en yüksek avlanan tatlı su ürünü olarak göze çarpmaktadır. Hemen ardından, bunu % 24,7 ile İnci Kefali izlemektedir. İnci kefalini sırasıyla Gümüş, Salyangoz, Kefal, Yayın ve Siraz balığı izlemektedir. Diğer tüm tatlı su ürünlerinin toplam içindeki payı %17,9' dur.

Grafik 4.1.4.1. Tatlı su ürünlerinin türlerine göre dağılımı, 2011

Kaynak: TÜİK, 2012

4.1.5. Balık Unu Ve Yağı Üretimi

Türkiye'de Balık Unu ve Yağı üretimi irdelendiğinde, üretimin Karadeniz Bölgesi'ne odaklandığı görülmektedir. Bunun nedeni

hammaddeyi oluşturan hamsinin bu bölgede avlanmasıdır. Türkiye'de Balık Unu Yağı üretiminde Hamsiden başka Çaçça da kullanılmaktadır. Bu sebeple Samsun ilinde yapılan bazı çalışmalarda, Balık Unu ve Yağı üretiminde Hamsiye alternatif olarak Çaçça balığı araştırılmıştır. Hammadde ihtiyacının büyük bir kısmı, 1997 yılına kadar Hamsiden sağlanırken, bölgede orta su Trol avcılığına(özellikle mevsime bağlı olarak pelajik olan bütün balıkları avlayan bir avcılık) uygun teknelerin yaygınlaşması ile Çaçça balığına kaymaktadır. Özellikle av sezonun bittiği mayıs ayında, Orta su Trolü ile Çaçça avcılığının serbest olması Balık Unu Yağı fabrikalarının bu aylarda bile çalışmasına katkı sağlamaktadır. (Emir, 2012)

4.2. Sektördeki Kuruluşlar, İstihdam ve Ülke Geneline Dağılımı

2009 yılı verilerine göre balıkçılık sektörü istihdam yapısı irdelendiğinde balıkçının kendisinin çalıştığı (% 34,1), pay karşılığı çalışan tayfa (% 29,0) ile ücret karşılığı çalışan tayfa (% 20,1) toplam üretimin % 83,2'sini gerçekleştirdiği bir yapı ortaya çıkmaktadır.

Tablo 4.2.1 Deniz Balıkçılığında Çalışan Sayısı, 2009

İstihdam	2008		2009	
	Kişi Sayısı	Yüzde	Kişi sayısı	Yüzde
Balıkçının kendisi	16 673	36,3	16 183	34,1
Pay karşılığı çalışan tayfa	-		13 746	29,0
Ücretli tayfa	20 486	44,7	9 531	20,1
Ücretsiz çalışan hane halkı fertleri	5 360	11,7	4 795	10,1
Ücretsiz çalışan ortaklar	1 917	4,2	1 789	3,8
Ücretli çalışan ortak ve hane halkı fertleri	804	1,8	1 026	2,2
Diğer	632	1,4	343	0,7
Toplam	45 872	100,0	47 413	100,0

Kaynak: TÜİK (2010).

Su ürünleri ve balıkçılık sektöründe faaliyet gösteren tesisler ülke genelinde genellikle denize kıyısı olan yerlerde yoğunluk göstermektedirler. Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 4-1/a maddesi kapsamında 2010 yıl sonu itibariyle işyerlerinin ve sigortalıların faaliyet gruplarına ve illere göre dağılımı incelendiğinde Muğla ili su ürünleri üretimi yapan resmi kayıtlı işletme sayısı ve istihdam düzeyi bakımından ilk sıradadır. Muğla ili işyeri sayısına göre toplam işyeri sayısının % 24'ünü oluştururken Muğla ilini takip eden İzmir % 6 ile 2.sıradadır. İzmir ilini Antalya, Elazığ, Samsun, Trabzon illeri takip etmektedir. İstihdam düzeyine göre incelendiğinde ise Muğla ilini İzmir, Elazığ, Antalya illeri takip etmektedir.

Tablo 4.2.2. Su ürünleri ve balıkçılık üretimi Yapan İşyeri Sayısı ve İstihdam Düzeyi

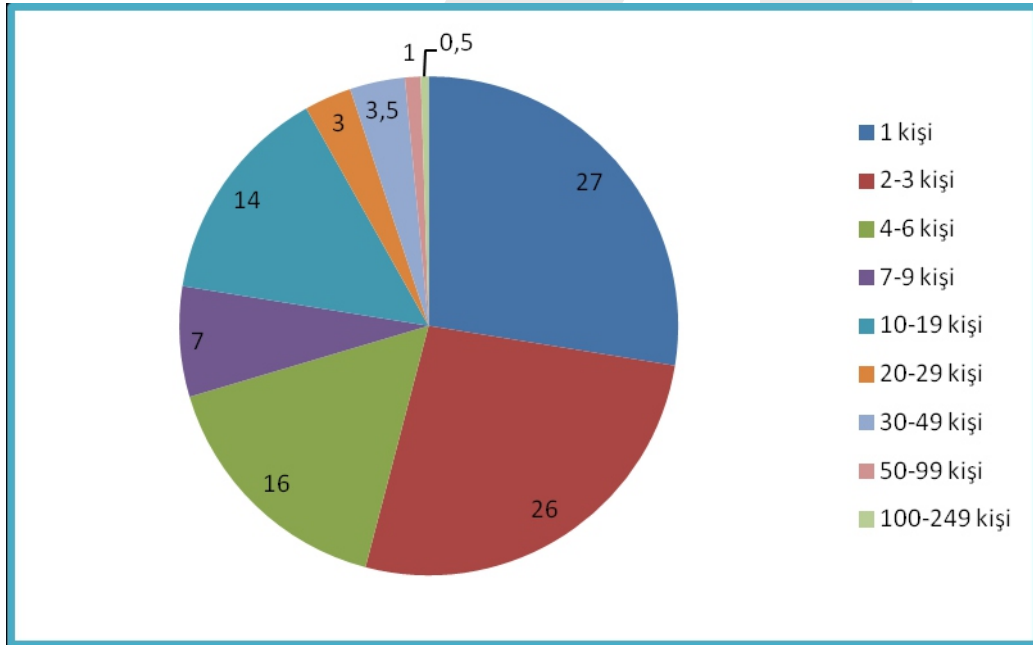
İller	İşyeri Sayısı	Dağılımı (%)	İstihdam	Dağılımı (%)
Muğla	208	%24,6	2091	%31,72
İzmir	57	%6,7	546	%8,28
Antalya	46	%5,45	240	%3,64
Elazığ	36	%4,27	484	%7,34
Samsun	33	%3,91	173	%2,62
Trabzon	30	%3,55	282	%4,27
Adana	29	%3,44	130	%1,97
Rize	23	%2,72	216	%3,27
Denizli	22	%2,6	92	%1,39
Burdur	21	%2,49	96	%1,45
Ordu	19	%2,25	109	%1,65
Aydın	18	%2,13	257	%3,89
Diğer	299	%35,89	1875	%29
Toplam	843	%100	6591	%100

Kaynak: SGK, 2010

Ülkemizdeki su ürünleri işleme ve değerlendirme tesislerinin büyük bir bölümü küçük ve orta ölçekli işletmeler sınıfına girmektedir. Su ürünleri ve balıkçılık sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin işyeri büyüklüğüne göre 1 kişi ve 2-3 kişinin çalıştığı işletmelerin % 50'den fazlasını oluşturduğu gözlenmektedir.

Grafik 4.2.1. Türkiye'de Faaliyet Gösteren İşletmelerin İşyeri Büyüklüğüne Göre Dağılımı

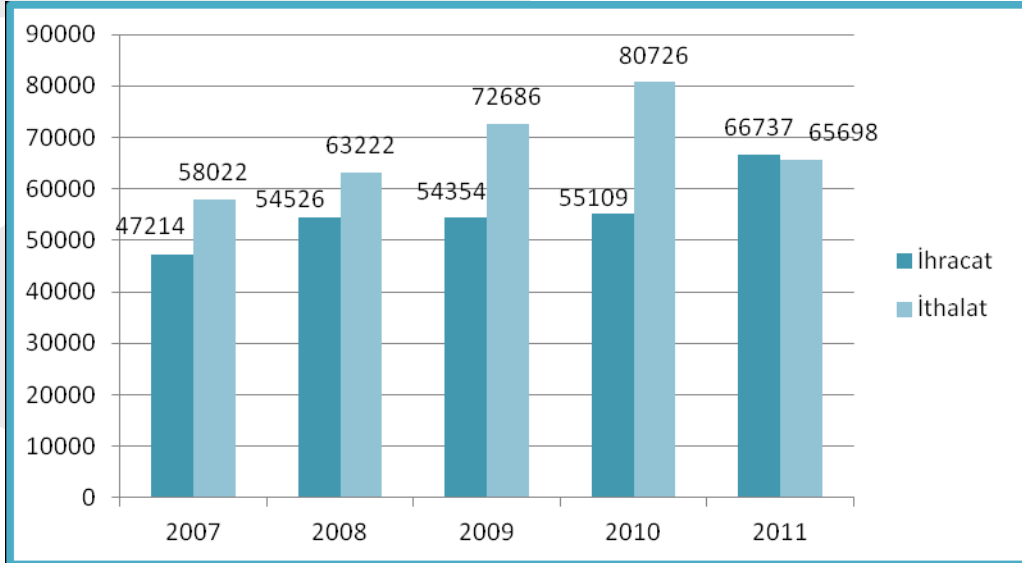
Kaynak: SGK, 2010

4.3. Sektörün Dış Ticareti

Su ürünleri sektöründe dış ticaret miktarı yıllar itibarıyla artış göstermekte olup son yıllarda 130 bin ton civarında ürün dış ticarete konu olmuştur.

Grafik 4.3.1 2007-2011 Yılları Su Ürünleri Dış Ticareti (ton)

Kaynak: TÜİK, 2012

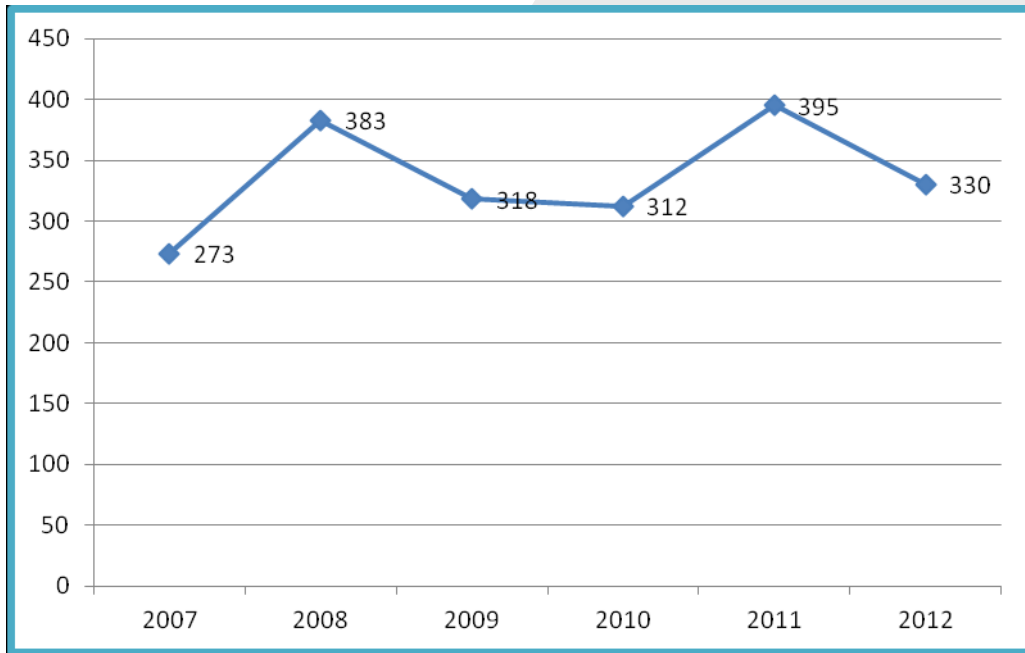
4.3.1 Su ürünleri ve Balıkçılık İhracatı

Ülkemizdeki toplam su ürünleri ve balıkçılık ihracatı 2011 yılı TÜİK verilerine göre 395.311.639 \$, 2012 yılı TÜİK geçici verilerine göre 330.038.033 \$ olarak gerçekleşmiştir. Su ürünleri ihracatımızın ana ürünleri Levrek, Çipura, Alabalık ve Orkinostur. Türkiye su ürünleri ihracatının

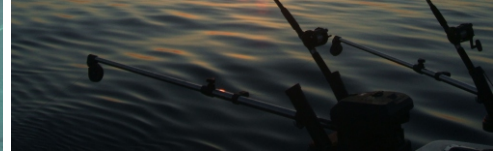
büyük bir bölümünü taze-soğutulmuş balıklar oluşturmaktadır. Bunun dışında çeşitli balıklar, yumuşakçalar ve işlenmiş deniz ürünleri ihracatı da yapılmaktadır.

Grafik 4.3.1.1 2007-2012 Yılları Su Ürünleri İhracatı (Milyon dolar)

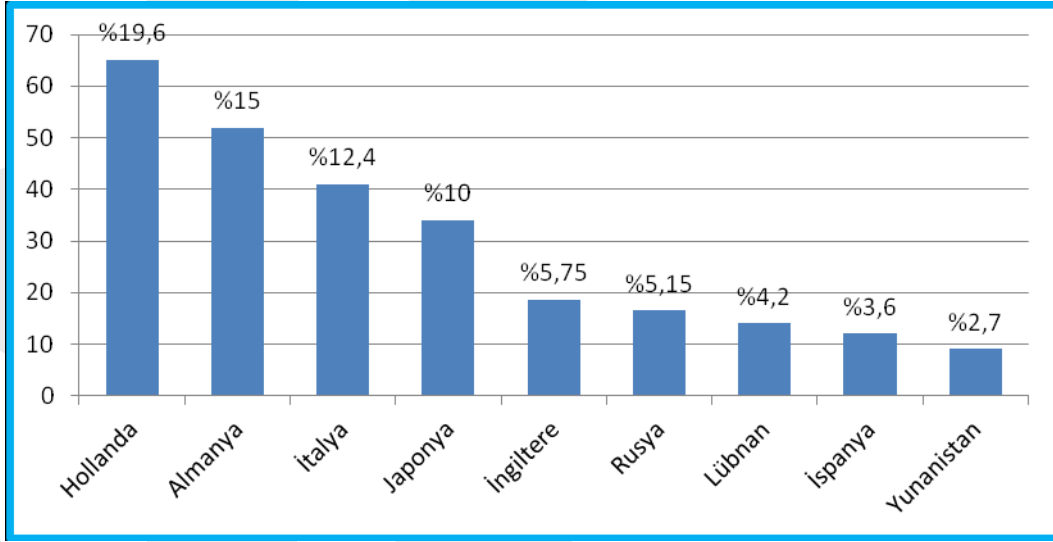
Kaynak: TÜİK, 2012

2012 yılı TÜİK verilerine göre su ürünleri ve balıkçılık ihraç edilen ülkelerin başında 65 milyon dolar ile Hollanda gelmektedir. Hollanda'yı 52 milyon dolar ile Almanya, 41 milyon dolar ile İtalya, 34 milyon dolar ile Japonya, 18 milyon dolar ile İngiltere ve daha sonra Rusya, Lübnan, İspanya ve Yunanistan takip etmektedir.

2012 yılı TÜİK verilerine göre su ürünleri ve balıkçılık ihraç edilen ülkelerin başında 65 milyon dolar ile Hollanda gelmektedir. Hollanda'yı 52 milyon dolar ile Almanya, 41 milyon dolar ile İtalya, 34 milyon dolar ile Japonya, 18 milyon dolar ile İngiltere ve daha sonra Rusya, Lübnan, İspanya ve Yunanistan takip etmektedir.

Grafik 4.3.1.2 Su Ürünleri ve Balıkçılık İhraç Edilen Ülkeler (Milyon dolar)

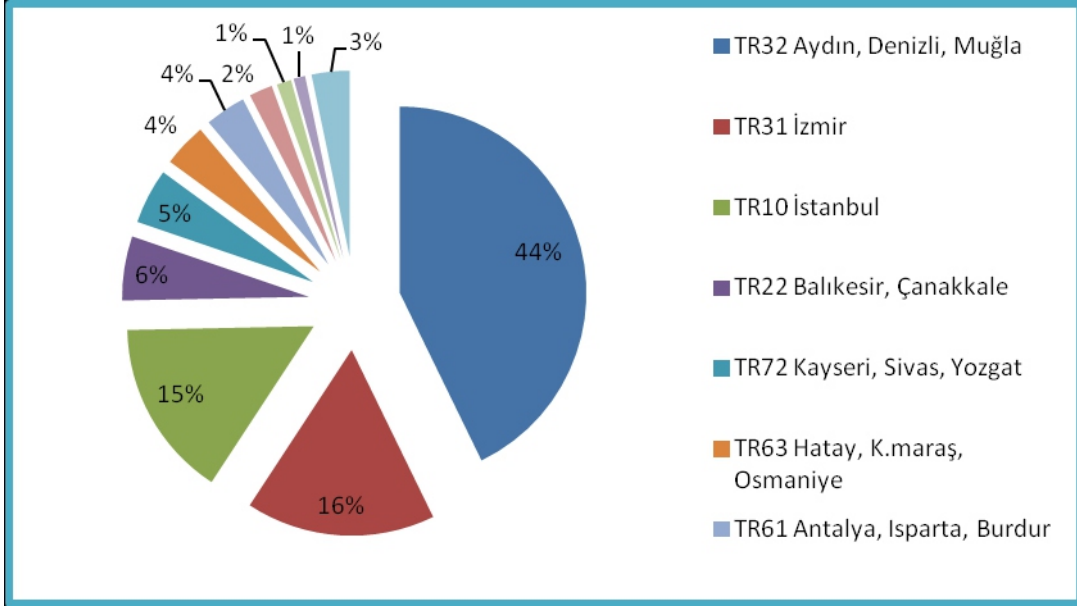

Kaynak: TÜİK, 2012

Türkiye'de İBBS-Düzey 2 bölgeleri arasında en fazla ihracatın yapıldığı bölge TR32 olarak isimlendirilen Aydın, Denizli, Muğla illerinin bulunduğu bölgedir. TR32 bölgesinin toplam ihracattaki payı % 44'dür. TR32 bölgesinden sonra en fazla ihracatın yapıldığı bölge, TR31 İzmir bölgesidir. İzmir'i TR10 İstanbul, TR22 (Balıkesir, Çanakkale), TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat) takip etmektedir.

Grafik 4.4.1.3. Türkiye'de Su Ürünleri İhracatının İBBS-Düzyey 2 Bölgelerine Göre Dağılımı

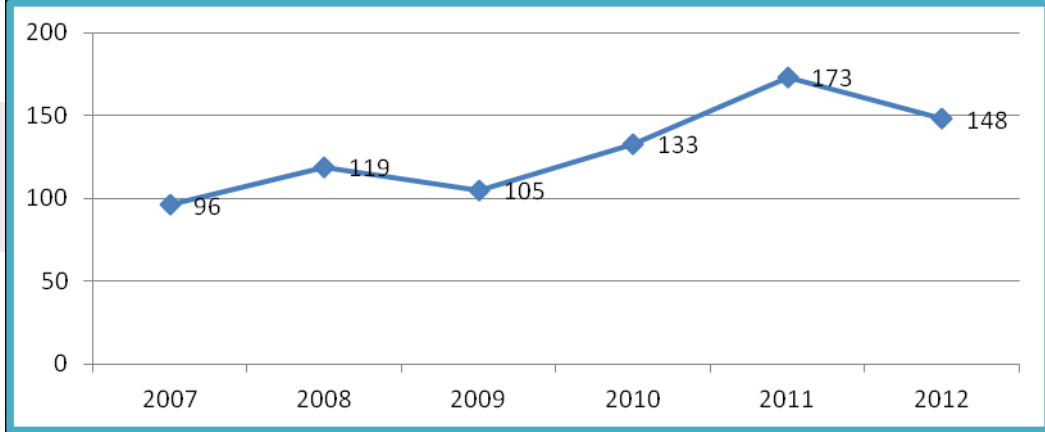

Kaynak: TÜİK, 2012

4.3.2 Su ürünleri ve Balıkçılık İthalatı

Ülkemizdeki toplam su ürünleri ve balıkçılık ithalatı 2011 yılı TÜİK verilerine göre 173.886.517 \$, 2012 yılı TÜİK geçici verilerine göre 148.592.291 \$ olarak gerçekleşmiştir. Türkiye su ürünleri ithalatının büyük bir bölümünü dondurulmuş balıklar almış ve bunu yumuşakçalar ve balık filetoları oluşturmaktadır.

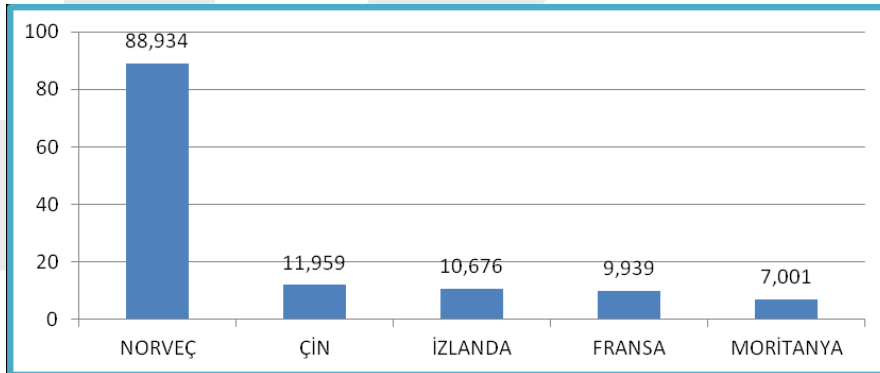
Grafik 4.3.2.1. 2007-2012 Yılları Su Ürünleri İthalatı (Milyon dolar)

Kaynak: TÜİK, 2012

2012 yılı TÜİK geçici verilerine göre su ürünleri ve balıkçılık ithal edilen ülkelerin başında 88 milyon dolar ile Norveç gelmektedir. Norveç'i 11 milyon dolar ile Çin, 10 milyon dolar ile İzlanda, 9 milyon dolar ile Fransa, 7 milyon dolar ile Moritanya ve daha sonra Vietnam, Hindistan, İspanya takip etmektedir.

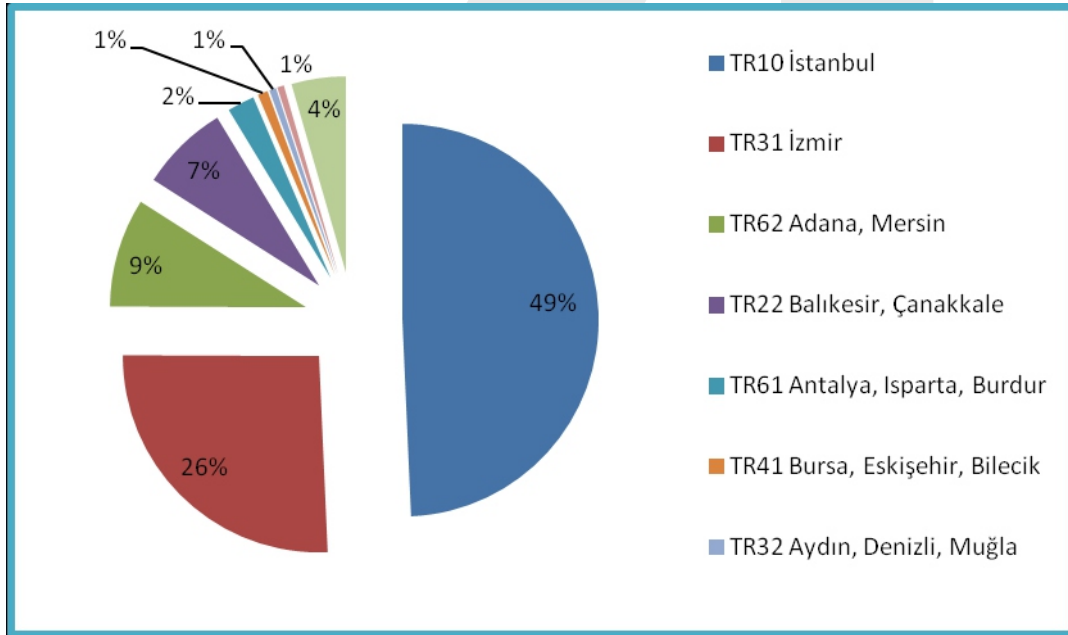
Grafik 4.3.2.2 Su Ürünleri ve Balıkçılık İthal Edilen Ülkeler (Milyon \$)

Türkiye'de İBBS-Düzyey 2 bölgeleri arasında en fazla ithalatın yapıldığı bölge TR10 İstanbul bölgesidir. TR10 bölgesinin toplam ihracattaki payı % 49'dür. TR10 bölgesinden sonra en fazla ithalatın yapıldığı bölge, TR31 İzmir bölgesidir. İzmir'i TR62 (Adana, Mersin) TR22 (Balıkesir, Çanakkale), TR61 (Antalya, Isparta, Burdur) bölgeleri takip etmektedir.

Grafik 4.4.1.3. Türkiye'de Su Ürünleri İthalatının İBBS-Düzyey 2 Bölgelerine Göre Dağılımı

Kaynak: TÜİK, 2012

5.BÖLGEDE SEKTÖRÜN DURUMU

TR83 Bölgesi illeri incelendiğinde yetiştiricilik miktarının en fazla olduğu il Alabalık yetiştiriciliği ile Samsun ili ve onu takip eden Tokat ve Amasya illeridir. Bölge illerinden Çorum'da su ürünleri yetiştiriciliği yapılmamaktadır.

Tablo 5.1 TR83 Bölgesi'nde İl Bazında Türlere Göre Yetiştiricilik Miktarı

2011	SAMSUN	TOKAT	AMASYA	ÇORUM
ALABALIK	2428	2152	44	-
AYNALI SAZAN	21	-	-	-
LEVREK(DENİZ)	582	-	-	-
TOPLAM	3131	2152	44	-

Kaynak: TÜİK, 2012

TR83 Bölgesi'nde avlanan tatlı su ürünleri miktarında üretimin en çok olduğu ürün 186,5 ton Samsun'da, 98,5 ton ile Tokat'ta, 55,6 ton ile Amasya'da Sazan balığıdır. 2.sırada gelen Yayın balığı bölge illerinde 52 ton ile Samsun'da, 17,6 ton ile Tokat'ta ve 40 ton ile Amasya'da üretilmektedir.

Tablo 5.2 TR83 Bölgesi'nde İl Bazında Tatlısu Ürünleri Miktarı

2011	SAMSUN	TOKAT	AMASYA	ÇORUM
AKBALIK	10,3			
ALABALIK	13,4	1	2,5	2
ÇAPAK	2		3,1	
GÜMÜŞ	2,1	4	1	
KAYABALIĞI	2			
KEFAL	39,6	3	20,4	
KIZILKANAT	2	2	3	
KURBAĞA	8			
LEVREK	34,6		2,2	
SAZAN	186,5	98,5	55,6	54
YAYIN	52	17,6	40	3
TURNA	3		10	
DİĞER	2,9	3,8	14	

Kaynak: TÜİK, 2012

TR83 Bölgesinde Samsun ilinde balıkçı barınakları Terme, Canik, Dereköy ve Yakakent'te bulunmaktadır. Yakakent ilçesi sınırları dâhilinde deniz balıkları yetiştiriciliği yapan 4 adet işletme bulunmaktadır. Bu işletmelerin proje kapasiteleri yaklaşık toplam **3.188,8 kg/yıl'dır**. Derbent Baraj Gölünde 9 ve Dereköy Sulama Gölet'inde 1 olmak üzere ağ kafeste su ürünleri yetiştiriciliği yapılan işletme sayısı 10 ve kurulu kapasite ise **1.774 ton alabalık/yıl** dir. Karada su kirilayarak aktif faaliyet gösteren 7 adet

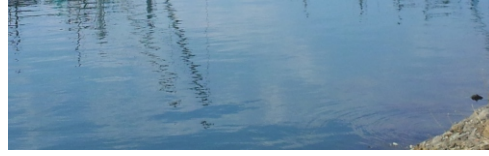

yetiştiricilik tesisi bulunmaktadır ve kurulu kapasiteleri *Alabalık* için **50,5 ton/yıl** ve Aynalı Sazan **30 ton/yıl**'dir.

Tablo 5.3 Balıkçılıkla Geçimini Sağlayan Aileler Ve Tekne Sayısı (2010)

İlçenin Adı	Aile Sayısı	Tekne Sayısı
İl Toplamı	2.343	741
Alaçam	14	7
Asarcık	0	0
Ayvacık	46	23
Bafra	272	136
Çarşamba	126	63
Havza	0	0
Kavak	0	0
Ladik	0	0
Ondokuzmayıs	708	177
Salıpazarı	0	0
Tekkeköy	9	3
Terme	198	66
Vezirköprü	92	46
Yakakent	88	22
Atakum	0	0
Canik	790	198
İlkadım	0	0

Kaynak: Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Samsun, 2010

Balık unu ve yağı sektörü incelendiğinde ise Türkiye'de 2012 yılı itibariyle balık unu ve yağı üreten tesislerin sayısı, 2011 yılında Samsun ili Bafra ile Yakakent ilçelerinde faaliyete geçen birer işletmenin katılmasıyla on iki adettir. Sektörde her ne kadar on iki işletme bulunsada Can Kardeşler, Trabzon Su Ürünleri; Dalyan, Koptur; Sürsan I-II, Sürsan Pazar işletmelerinin sahipleri aynıdır on iki yerine sekiz işletme gibi düşünülebilir. Sektörde ürün farklılığı bulunmamaktadır. Birbirinin davranışlarından etkilenen az sayıda işletmenin yer aldığı bir pazar yapısındadır. Bu işletmeler birbirinin politikalarından etkilenecek kadar az sayıdadır. Rakiplerin her hareketi işletmeyi etkilemektedir. Fiyat rekabeti yerine firmalar, ürünlerine yeni özellikler katarak rekabette öne geçme yolunu seçmektedirler. (Emir, 2012)

Tablo 5.4. Samsun ilindeki Balıkçılık Tesisleri (2012)

İlçenin Adı	Tesisin Yeri	Tesisin Türü	Mendirek Uzunluğu(m)	Asgari-Azami Derinlik(m)	Tekne Kabul Kapasitesi(ad)	Hizmet e Girdiği Yıl
Yakakent	Küplüağzı	Barınak	975	0-4	108	1992
Merkez	Canik	Barınak	970	0-4	106	2006
Terme	Yalı Mah.	Barınak	805	0-4	80	2009
Ondokuz mayıs	Dereköy	Barınak	610	0-3	70	2007

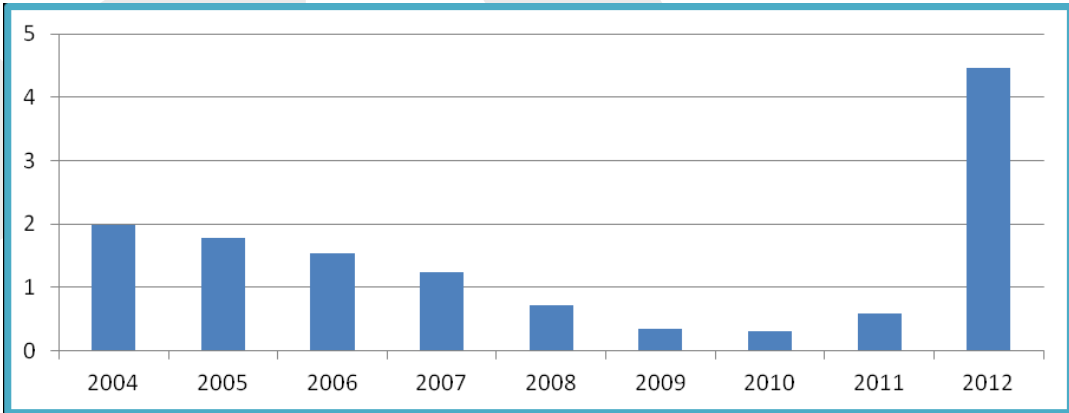
Kaynak: Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Samsun, 2012

5.1.Bölgede İhracat

İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS)- Düzey 2 bölgeleri arasında 2012 TÜİK geçici verilerine göre Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerini kapsayan TR83 Bölgesi'nin su ürünleri ve balıkçılık ihracatındaki payı yaklaşık olarak % 1,37'dir. TR83 bölgesi 26 bölge arasında en fazla ihracat yapan 8. Bölgedir. Yapılan ihracatın % 100'ü Samsun ilinden gerçekleşmiştir. 2012 geçici verilerine göre 4.471.760 \$ olan ihracat 2011'de 580.315 \$ olarak gerçekleşti.

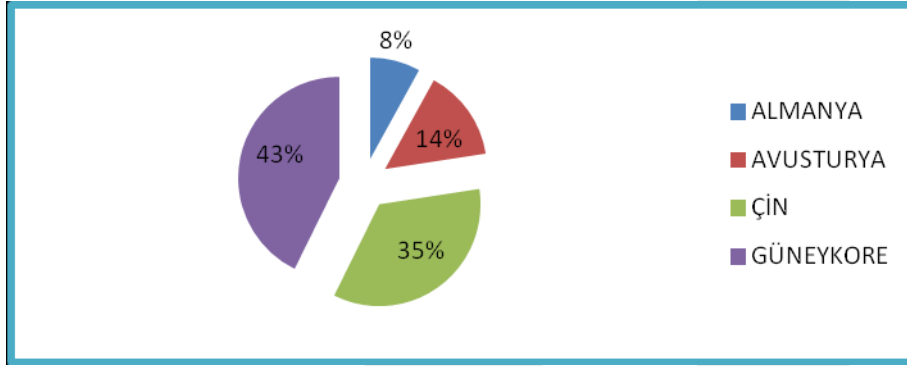
Grafik 5.1.2. Bölgede Yıllara Göre İhracat (Milyon \$)

Kaynak: TÜİK, 2012

Grafik 5.1.3. Bölgeden İhracat Yapılan Ülkeler

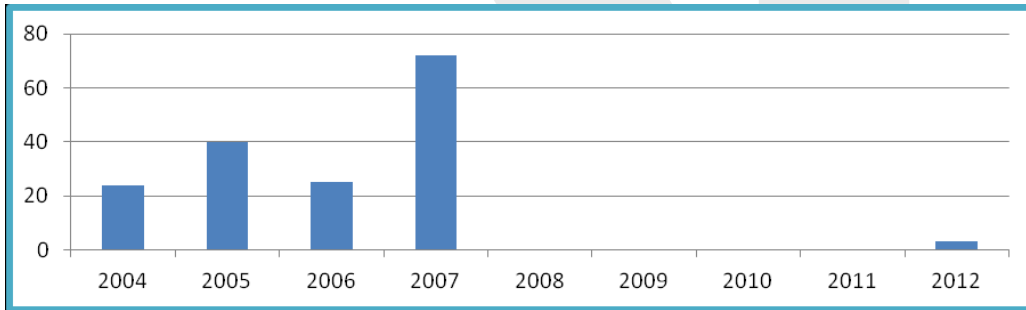

Kaynak: TÜİK, 2012

5.2. Bölgede İthalat

İBBS – Düzey 2 bölgeleri arasında Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerini kapsayan TR83 bölgesinin su ürünleri ve balıkçılık ithalatındaki payı yaklaşık olarak % 2'dir. TR83 bölgesi, 26 bölge arasında en fazla ithalatın yapıldığı 16. bölgedir. Bölgede su ürünleri ve balıkçılık ithalatının en fazla yapıldığı il, bölge ithalatının %100'ünü karşılayan Samsun ilidir.

Grafik 5.1.2. Bölgede Yıllara Göre İthalat (Milyon \$)

Kaynak: TÜİK, 2012

5.3. Bölgede İşyeri Sayısı ve İstihdam

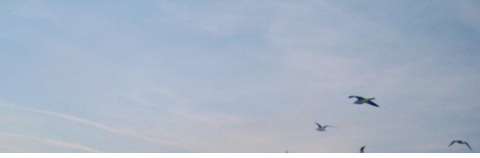
Türkiye'de su ürünleri ve balıkçılık sektöründe faaliyet gösteren işyerlerinin %5,1'i Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerini kapsayan TR83 bölgesinde faaliyet göstermektedir.

Tablo 5.3.1. TR83 Bölgesi'nde Su Ürünleri ve Balıkçılık Sektöründe Faaliyet Gösteren İşyeri Sayısı

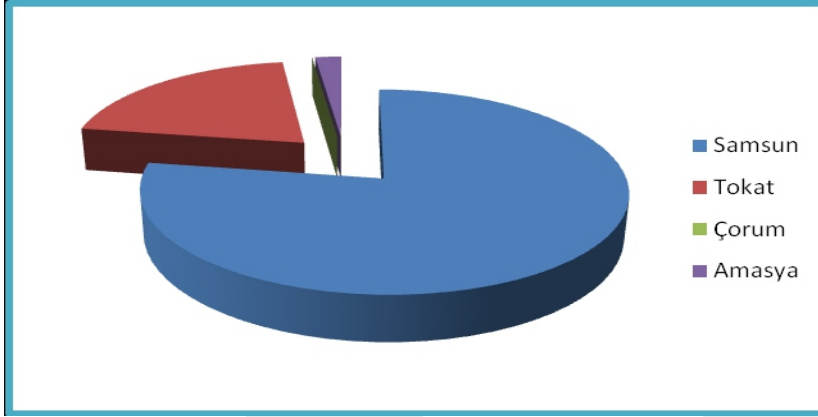
	İşyeri Sayısı
Amasya	1
Çorum	0
Samsun	33
Tokat	9
Toplam	43

Kaynak: SGK, 2010

Bölgede, toplam 43 işyeri su ürünleri ve balıkçılık sektöründe faaliyet göstermektedir. Faaliyet gösteren firmaların % 76'sı bölgenin denize kıyısı bulunan tek şehri olan Samsun'da faaliyet göstermektedir. İşyeri sayısı bakımından Samsun ilini göl ve akarsularda faaliyet gösteren işletmelerin varlığı ile Tokat ve Amasya illeri izlemektedir. Çorum ilinde SGK kayıtlarına göre su ürünleri sektöründe üretim konusunda faaliyet gösteren işyeri yoktur.

Grafik 5.3.1. TR83 Bölgesi'nde Su Ürünleri ve Balıkçılık Sektöründe Faaliyet Gösteren İşyerleri Sayısının İl Bazında Dağılımı

Kaynak: SGK, 2010

Su ürünleri ve balıkçılık alanında Türkiye'de istihdam edilen sigortalı çalışan sayısının % 3,18'i bölgede istihdam edilmektedir. Bölgede su ürünleri ve balıkçılık sektöründe toplam 211 kişi sigortalı olarak çalışmaktadır.

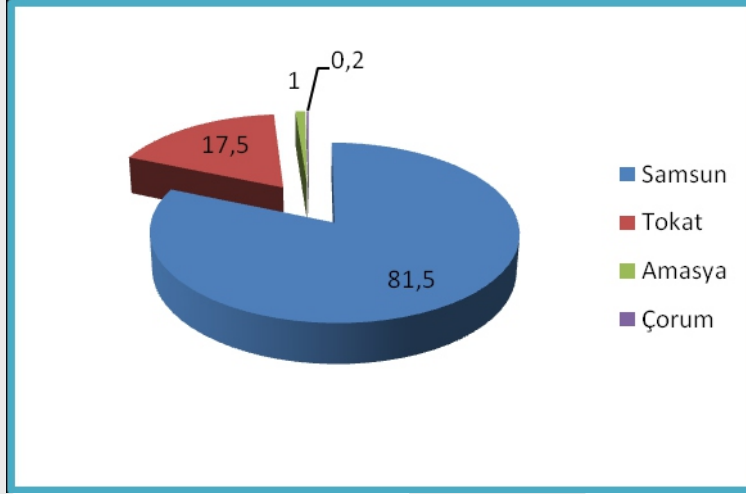
Tablo 5.3.2. TR83 Bölgesi'nde Su Ürünleri ve Balıkçılık Sektöründe Çalışan Sigortalı Sayısı

	Sigortalı Sayısı
Amasya	1
Çorum	0
Samsun	173
Tokat	37
Toplam	211

Kaynak: SGK, 2010

Grafik 5.3.2. TR83 Bölgesi'nde Su Ürünleri ve Balıkçılık Sektöründe Faaliyet Gösteren Sigortalı ayısının İl Bazında Dağılımı

Kaynak: SGK, 2010

6. SEKTÖRDE GÜNCEL GELİŞMELER

Türkiye su ürünleri ve balıkçılık konusunda gelişmektedir. Su ürünleri ve balıkçılık sektöründe yetkiler tek elde toplanmadan önce birçok zorluk yaşanmakta idi. 8 Haziran 2011 tarihinde TC Tarım ve Köyişleri Bakanlığı yeniden yapılandırılarak, bakanlık Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı adını alarak bünyesinde Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü kurulması önemli bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

Sektör, son yıllarda AB ile uyum çerçevesinde birçok gelişme kaydetmiştir. SUBİS adı verilen Su Ürünleri Bilgi İşlem Sistemi 2008 yılının sonu itibariyle devreye sokulmuş, avlama faaliyetindeki bütün teknelerin kayıtları sisteme aktarılmıştır. Teknelerle ilgili her türlü işlem, bu sistem üzerinden yürütülmektedir.

Ülkemizde su ürünleri tesisleri kurmak isteyenlerden alınan deniz

yüzeyi kiralama bedelleri AB ülkeleri ile kıyaslandığında çok yüksektir. Öte yandan, 2010 yılında çıkarılan torba kanun ile birlikte; Türkiye'de iç sular ve deniz yüzeyleri arasındaki kiralama bedelleri farklılıkları eşitlenerek bölgeler arasındaki fiyat farklılıkları giderilmiştir. Rekabet edebilirliği olumsuz yönde etkileyen kira bedellerini belirleme ve su ürünleri üretim yerlerinin kiralanmasına ilişkin yetki Şubat 2011'de Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığına verilmiştir.

Yetiştiricilik sektörü, üretim tesislerinin çevreyi kirlettiği yönünde tartışmalar sebebiyle turizm sektörüyle karşı karşıya gelmektedir. Su ürünleri yetiştiricilerine 2005'ten beri devlet desteği sağlanmakla birlikte söz konusu desteklerin AB ülkelerindeki desteklere uygun olarak yapılandırılması ihtiyacı görülmektedir.

Ajansımızın desteği ile Doğrudan Faaliyet Desteği kapsamında hazırlanan "Samsun Ekonomisine Yön Veren Sektörler Rekabet Analizi" raporuna göre bölgede birçok ruhsatsız küçük avcı teknesi olduğu, sektörde ruhsatlı firmalara sıkı denetim uygulanmasına rağmen ruhsatsız avcılığın engellenmesi konusunda yeterli duyarlılığın gösterilmemesi sektör firmaları için önemli bir rekabet dezavantajı oluşturduğu yer almaktadır.

Yakakent

7.SU ÜRÜNLERİ VE BALIKÇILIK SEKTÖRÜYLE İLGİLİ GÖRÜŞMELER

Yapılan çalışma kapsamında sektör temsilcilerinin ve ilgili paydaşların görüşlerini temin etmek amacıyla bir takım ziyaret, görüşme ve toplantılar yapılmıştır. Balıkçılık faaliyetlerin yoğun olduğu Yakakent ilçesinde teknik ziyaretler gerçekleştirilerek İlçe Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü yetkileriyle ortak çalışma zemini oluşturulmuştur.

TR83 Bölgesi'nde su ürünleri ve balıkçılık sektörüyle ilgili avcılık ve yetiştiricilik alanlarında faaliyet gösteren kişi ve kuruluşların katıldığı Su Ürünleri ve Balıkçılık Çalıştayı 01 Temmuz 2013 tarihinde Yakakent Küplüağı Kooperatifi Hizmet Binası'nda düzenlenmiştir. Çalıştaya avcılık ve yetiştiricilik faaliyetlerinde bulunan kişi ve kuruluşların yanı sıra Ajans uzmanları, Yakakent Gıda, Tarım ve Hayvancılık İlçe Müdürlüğü yetkilileri, Sivil Toplum Kuruluşları, Ondokuzmayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü'nden akademisyenler katılım sağlamıştır.

Çalıştay'da avcılık alanında faaliyet gösteren balıkçılar yaşadıkları problemleri dile getirmişlerdir. Genel olarak yem fiyatlarının yüksek olmasının avcılarını büyükbaş hayvan yemi kullanmaya ittiği ve bundan dolayı da sektörün kötü etkilendiği belirtilmiştir.

Av yasağı sebebiyle sayısı artan Yunus balıklarının artık avlanmamasının da mevcut balık popülasyonunu önemli oranda etkilediği ve problem oluşturduğu belirtilmiştir. Yunus balıklarının balık tüketiminin yüksekliği ve ağlara verdikleri zararlar da dile getirilmiştir.

Diğer bir sorun alanı olarak ise zıpkınla bireysel avlanmanın kontrolsüz bir şekilde yapılıyor olması olarak belirtilmiştir. Bireysel amatör balıkçıların özellikle nisan, mayıs ve haziran aylarında balıkların yumurtlama döneminde av yapmalarının balık nesli üzerinde tahribat yapmakta olduğu belirtilmiştir. Ayrıca kontrolsüz zıpkın kullanımı balık yuvalarına da zarar verebilmektedir. Kişi başı 10 kg/gün'den fazla avlanma yapılmaması sınırlamasının kontrol edilemediği belirtilmiştir. Avcılar bireysel amatör balıkçılığın özellikle yumurtlama dönemlerinde yasaklanması gerektiği ve bu konuda yaptırım olması gerektiği belirtilmiştir.

Soğuk hava deposunun ve önemli girdilerden olan buz yapma makinasının olmaması küçük balıkçının maliyetlerini artıran kazancını azaltan bir unsur olarak değerlendirilmiştir.

Ondokuzmayıs Üniversitesi Tarım Ekonomisi Bölüm Başkanı Prof. Dr. Vedat Ceylan ise beklentinin sadece devletten olmaması gerektiğini balıkçılar arasında varolan kooperatifin de güçlendirilerek örgütlenme sorununun çözülmesiyle bazı sorunların birlikte hareket ederek çözülebileceğini mümkün olduğunu belirtmiştir.

Avcılık yapan ve kooperatif çatısı altında varlıklarını sürdüren balıkçıların ekonomik durumlarını ve sürdürülebilirliklerini devam ettirebilmeleri için kooperatif çatısı altında güçlenmeleri ve faaliyetlerini küresel avcılık koşullarına uyum sağlayarak rekabet edebilirliklerini artırmaları ön plana çıkan bir ihtiyaç olarak oluşmuştur.

Karşılıklı sorunların tartışıldığı ve fikir alışverişinin yapıldığı çalıştay bu raporun ve Bölgede Su Ürünleri Ve Balıkçılık Sektörünün GZFT analizinin ortaya çıkmasına yardımcı olmuştur.

8. SEKTÖRÜN GZFT ANALİZİ

GÜÇLÜ YÖNLER

- Sektörde faaliyet gösteren firmaların girişimcilik ruhunun yüksek olması
- Sektörde faaliyet gösteren firmaların yeniliğe açık olmaları
- İnsan kaynağının yeterli miktarda olması
- Bölgeye ulaşımın kolay olması
- İç talebin yeterli olması
- Su ürünleri ihracat olanaklarının varlığı
- Su ürünleri işleyen tesislerin varlığı
- Bölgede Küplüağzı Su Ürünleri Kooperatifinin varlığı

ZAYIF YÖNLER

- Su ürünlerine dayalı endüstrinin gelişmemiş olması
- Su ürünlerinin geliştirilmesi için eğitim ve araştırmaya ayrılan kaynakların yetersizliği
- Açık deniz balıkçılığının gelişmemiş olması
- Yem hammaddelerinin dışarıdan temin edilmesi
- Yemlerde kalite standardına ulaşamaması
- Kültür balıkçılığı tesislerinin kuruluşu için gerekli bürokratik işlemlerin fazlalığı

- Soğuk hava depolarının olmaması
- Balık unu ve yağı üretiminde işletmelerin hammadde sıkıntısı çekilmesi
- Teknolojik gelişmelerin yeterli olmaması sebebiyle rekabetçiliğin düşük olması
- Balıkçılar arasında yeterli seviyede örgütlenmenin olmaması
- Yıllık balık popülasyonunun önceden tahmin/hesap edilememesi
- Sivil Toplum örgütlenmesinin zayıf olması

FIRSATLAR

- Zengin ve çeşitli kıyasal doğal kaynaklar
- Türkiye'de taze balığa olan talebin artması
- AB üyelik görüşmeleri ile ilgili görüşmeler
- Yetiştiricilik için kiralanan alanların kira bedellerinin İzmir ve Muğla bölgelerinden düşük olması
- TR83 Bölgesinde avlanan balığın yüksek besin kalitesi

TEHDİTLER

- Denizde, akarsularda ve baraj göllerinde yapılan bilinçsiz avlanma,
- Sulak alanların sürdürülebilirliği
- Kültür balıkçılığında yem maliyetinin yüksek olması
- İklim değişiklikleri ve küresel ısınma
- Kıyı şeridinde yapılaşma ve deniz kirliliğinin artışı
- Kıyı şeridinde zıpkın avcılığının balık yuvalarına zarar vermesi

9. FUARLAR

Su Ürünleri ve Balıkçılık sektöründe yurtiçinde düzenlenen tek fuar İzmir'de düzenlenen **“Future Fish Eurasia”** dır. Sektörle alakalı bir fuarın bölgede de yapılması ve desteklenmesi sektörün bölgedeki önemini artırmada yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

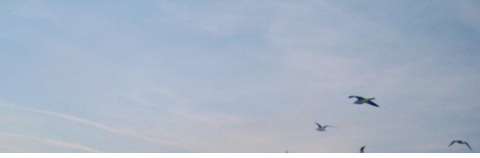
10.SONUÇ

TR83 Bölgesinin su ürünleri ve balıkçılığa elverişli üretim sahaları vardır. Sektör miktar bakımından ülke düzeyinde önemli bir yere sahip olmasına rağmen katma değeri yüksek ürün geliştirememesi, firmaların aile şirketi düzeyinde olması kurumsallaşmanın gerçekleşmemesi nedeniyle TR83 Bölgesi, TR32 Aydın, Denizli, Muğla ve TR31 İzmir ile rekabet edecek düzeye ulaşmamaktadır.

Samsun Ekonomisine yön veren Sektörler Rekabet Analizi raporuna göre su ürünleri ve balıkçılık sektöründe faaliyet gösteren firmaların girişimcilik yönlerinin güçlü olduğu ve bu yüzden yeniliğe açık oldukları belirtilmiştir. Genel olarak firmaların başkası tarafından denenmiş ve başarısı ispatlanmış konuları tercih ettikleri belirtilmiştir. Bunun da kapasite fazlasına sebep olacağı düşünülmektedir. Aynı zamanda yetiştiricilik konusunda faaliyet gösteren firmaların vizyon ve strateji olarak Muğla ve İzmir'deki firmalara göre daha geride olduğu belirtilmiştir. Karadeniz'de avlanan balığın yaklaşık % 80'i Türk avcılar tarafından avlanması Türkiye'nin avcılık yeteneği, donanımı ve altyapı bakımından Karadeniz'e kıyısı olan ülkeler arasında en iyi olduğunun göstergesidir. Yetiştiriciliğin yoğun olarak yapıldığı İzmir ve Muğla bölgelerindeki turizm potansiyeli nedeni ile yetiştiricilik ve turizm sektörleri arasındaki çekişme Samsun bölgesinin daha düşük Turizm girdileri nedeniyle yaşanmamaktadır.

Su ürünleri sektörü açısından Bölgenin cazibe merkezi konumundaki Samsun İli'nde Alabalık ve Levrek üretimi Derbent Baraj Gölünde 10.000 ve Yakakent deniz yüzeyindeki kafeslerde 15.000 kültür balıkçılığı yapılırken toplam 25 bin ton/yıllık bir potansiyel mevcuttur.

Samsun 213 km'lik uzun bir kıyı şeridine sahip olması nedeniyle, balıkçılık, avcılık ve su ürünleri üretimi için önemli bir doğal ekonomik kent potansiyeline sahiptir. Samsun, gemi filosu ve coğrafi konumu açısından su ürünleri avcılığında avantajı yanında yetiştiricilik açısından da önemli bir coğrafyaya ve doğal potansiyele sahiptir. Önemli miktarda tatlı su

balıkçılığının yapıldığı Bafra-Derbent baraj gölünde yıllık 25 bin ton üretim potansiyeli mevcuttur. Samsun ilindeki avcılar, üreticiler ve sektör temsilcileri su ürünleri sektöründe ciddi deneyim sahibidirler

Çevre temizliği açısından da hassas alanları olan bölgede, üretim planları hassas alan kapsamında yapılmıştır. Çevre kirliliğine engel olunması için su ürünleri üretim tesisleri kıyılara yakın mesafelere değil uzak mesafelere yerleştirilmiş gerekli tedbirler alınmaktadır.

Ancak birtakım ihtiyaçlar ve planlama eksiklikleri su ürünleri sektöründe de mevcuttur. Öncelikle Orta Karadeniz Bölgesi için su ürünleri sektörü stratejik planı ve eylem planı henüz yapılmamıştır. Sektörün gelişebilmesi yatırım planlarının entegre yönelimler içermesi açısından sektörel raporların çalışılması, bu çerçevede üniversite, sivil toplum, sanayi kuruluşlarının ve kamu kurumlarının işbirliği içerisinde planlı çalışması teşvik edilmelidir.

Su ürünleri sektörünü Orta Karadeniz Bölgesinde geliştirecek en önemli yapılanmanın kooperatifçilik olduğu Ajansımız tarafından gerçekleştirilen Yakakent Su Ürünleri Çalıştayın'da tespit edilmiştir. Mevcut avcı kooperatiflerin güçlendirilmesi, küçük avcı ve üreticileri güçlendirecek yok olmalarını engelleyebilecektir. Ayrıca üretici birliklerinin (örneğin; Samsun İli Yetiştirici Birliği) sektörü gerek yerelde gerekse politika hazırlıklarında temsil edebilmesi önemlidir.

Su ürünleri sektör temsilcileri, sadece Türkiye'ye değil dünyanın farklı kıtalarındaki müşterilerine Karadeniz ürünlerini entegre ürünlere dönüştürerek katma değeri yüksek ürünler olarak göndermektedir. Bu kapsamda bu tür üreticilerin teknolojik ve küresel rekabet edebilirliklerinin artırılması gerekmektedir. Bununla beraber, küçük avcı ve küçük üreticilerin bilinçlendirilmesi, eğitilmesi ve örgütlenerek rekabet edebilirliklerinin örgütlenmeleriyle güçlenmeleri sağlanabilir.

Karadeniz su havzasında, iki önemli nehir Yeşilirmak ve Kızılırmak delta yaparak denize ulaşmaktadır. Her iki nehrin Karadeniz'i kirlilik bakımından etkilemektedir. Kıyıda yer alan balıkçı barınakları ihtiyacı

karşılama ile birlikte alt yapı yetersizlikleri yaşanmakta, mevcut haliyle uluslararası standartlara ulaşamamaktadır. Barınaklarda veri toplama ve değerlendirme ile ilgili kayıtlar tutulmamaktadır.

Yapılan araştırmalar ve saha çalışmaları sonucunda Türkiye'de su ürünleri ve balıkçılığa elverişli üretim sahaları yönünden büyük bir kapasite olduğu gözlenmiştir. Fakat sektöre gereken önem verilmemiştir. Tüketim alışkanlığı yanı sıra AR-GE faaliyetlerinin yetersizliği, kurumsallaşamama ve profesyonel işletmeciliğe tam anlamıyla geçilememiş olması gibi nedenler sektörün gelişimini engellemiştir. Sektörde makro ölçekli AR-GE çalışmalarının yapılması gereklidir. Aynı zamanda sektörel örgütlenme ve örgütlerin başına da profesyonel kişilerin getirilmesi sektörün gelişmesinde etkili olabilir.

Önümüzdeki dönemde Onuncu Kalkınma Planında Balıkçılıkta kaynak yönetiminin bilimsel verilere dayalı ve etkin bir biçimde gerçekleştirilmesi, idari kapasitenin güçlendirilmesi, Su ürünleri yetiştiriciliğinde, çevresel sürdürülebilirliğin gözetilmesi, ürün çeşitliliği ve markalaşma ile uluslararası pazarlarda rekabet edebilirliğin artırılması gibi hedeflerle balıkçılık sektörünün hem bölgede hem de ülke genelinde değerinin artması amaçlanmaktadır.

KAYNAKÇA

- AB ve İş Dünyası: Balıkçılık Sektörü, Yeliz ŞAHİN, İKV, Eylül 2011
- T.C.Kalkınma Bakanlığı, 2013, 10.Kalkınma Planı (2014-2018)
- DPT, 2007. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı 9.Kalkınma Planı, Balıkçılık Özel İhtisas Komisyonu Raporu
- DPT, 2001. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı 8.Kalkınma Planı, Su Ürünleri ve Su Ürünleri Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu
- FAO, 2010. Yearbook, Fishery and Aquaculture Statistics.
- FAO, 2012. The State of World Fisheries and Aquaculture.
- TÜİK, 2012. Dış Ticaret Veri Tabanı, Erişim tarihi: 22 Kasım 2012.
- TÜİK, 2012. Su Ürünleri İstatistikleri, Erişim tarihi: 22 Kasım 2012.
- Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2012. Türkiye ve Samsun İlinde Su Ürünleri Sektörünün Mevcut Durumu Sorunları ve Çözümü
- Samsun İl Özel İdaresi, 2011. Samsun Ekonomisine Yön Veren Sektörler Rekabet Analizi
- Anonim, 2010. <http://www.gundemsaglik.com/haberler/saglikli-beslenmede-suurunlerinin-onemi/>. Erişim tarihi; 23.02.2010.
- Anonim, 2011a.
- <http://www.danoneenstitusu.org.tr/newfiles./32balikvesagliketkilesimi>. HTB. pdf. Erişim tarihi; 9.12.2011.
- SGTHİM (2006), TR83 Samsun Alt Bölge Tarım Master Planı, Samsun Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Samsun.
- Emir, M. (2012) "Türkiye'de Balık Unu Ve Yağı Üretimi Ve Ticareti: Mevcut Durum, Sorunlar Ve Çözüm Önerileri" Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı.
- 2011a ve 2011b; Burt, 1988a; Can, 2007; Göğüş ve Kolsarıcı, 1992; Varlık ve ark., 2004
- Karabulut ve Yandı, 2006

OKA

ORTA KARADENİZ KALKINMA AJANSI
MIDDLE BLACK SEA DEVELOPMENT AGENCY

Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı
Telefon:+90 (362) 431 24 00
Fax:+90 (362) 431 24 09
E-Mail:info@oka.org.tr

Adres:Kale Mahallesi Şükrüefendi Sokak No:2 Kat:3
İlkadım / SAMSUN

Amasya Yatırım Destek Ofisi

Dere Kocacık Mahallesi İğneci Baba
Sokak No:5/5 AMASYA
Tel : 0 (358) 212 69 66
Fax : 0 (358) 212 69 65

Samsun Yatırım Destek Ofisi

Kale Mahallesi Şükrü Efendi Sokak
No:2 Kat:6 İlkadım SAMSUN
Tel : 0 (362) 431 24 00 - 3200
Fax : 0 (362) 333 31 24

Çorum Yatırım Destek Ofisi

Gazi Cad. No:68 İl Özel İdaresi Meclis
Binası Valilik Karşısı Kat:4 ÇORUM
Tel : 0 (364) 225 74 70
Fax : 0 (364) 225 74 71

Tokat Yatırım Destek Ofisi

26 Haziran Atatürk Kültür
Sarayı C Blok Kat:2 TOKAT
Tel : 0 (356) 228 93 60
Fax : 0 (356) 228 97 60